

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Факультет історії та філософії

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

К в а л і ф і к а ц і й н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

**«Боротьба за встановлення незалежності Нідерландів
(1566–1648 рр.)»**

**«The Struggle for the Independence of the Netherlands
(1566-1648)»**

Виконав: здобувач денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та археологія
Освітня програма Історія та археологія
Филька Василь Олегович

Керівник к.і.н., доц. Чепіженко В. В. _____

Рецензент к.і.н. Демчук С. А.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від _____ 2024 р.

Завідувачка кафедри

(підпис) **Сминтина Олена**
(прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № ___ від _____ 2024 р.

Оцінка _____/_____/_____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис) **Сминтина Олена**
(прізвище, ім'я)

Одеса 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історичний контекст: огляд історичних подій в Нідерландах перед періодом 1566-1648 рр.	6
1.1. Утворення Бургундської держави.....	6
1.2. Політична структура та культура Нідерландів перед війною.....	9
1.3. Причини й мотиви виникнення боротьби за незалежність.....	15
Розділ 2. Початок боротьби за незалежність (1566-1588 рр.).....	18
2.1. Історичний аналіз прелюдії до повстання.....	18
2.2. Ренесанс (1568-1576 рр.).....	28
2.3. Незалежність і сегрегація (1576-1588 рр.).....	33
Розділ 3. Фаза інституціоналізації (1588-1609 рр.).....	40
3.1. Десять років (1588-1598 рр.).....	40
3.2. Підготовка до перемир'я (1599-1609 рр.).....	47
Розділ 4. Дванадцятирічне перемир'я (1609-1621 рр.) та заключний етап війни (1621-1648 рр.).....	51
4.1. Дванадцятирічне перемир'я (1609-1621 рр.).....	51
4.2. Заключний етап війни (1621-1648 рр.).....	56
Висновки.....	64
Список джерел та літератури.....	66

ВСТУП

В дипломній роботі представлено дослідження історичних подій, що стали передумовою боротьби за встановлення незалежності Нідерландами, проаналізований та представлений хід подій революції у відповідних хронологічних сегментах та представлені військові, політичні та соціально-економічні наслідки боротьби.

Голландське повстання, проголошене "провідною подією нового часу", відбувалося протягом вісімдесяти років (1568-1648), а історики працювали над його інтерпретацією ще довший час, навіть дотепер не усі аспекти є достатньо досліджені та інтерпретовані, Вісімдесятирічна війна породила більше історичних суперечок, ніж будь-яка інша тема в історії Нідерландів, тож тема дипломної роботи є **актуальною**, відповідає сучасним потребам історії та перспективам її розвитку, оскільки ґрунтовні дослідження сприятимуть спростуванню уявлень, що не відповідали дійсності, також додаткова та глибша інтерпретація сенсу голландської боротьби за незалежність від іспанського панування може не лише краще прояснити причини та мотиви тодішніх подій, а й також пролити світло на окремі факти та події історії Нідерландів та тогочасної Європи загалом.

Хоча інтелектуальні середовища Європи кінця XIX і XX століть, безумовно, залишили свій слід в історичних інтерпретаціях цієї події, **метою** дипломної роботи є аналіз історичних подій повстання та встановлення змін сприйняття ролі, яку відіграли малі країни в історії Західної цивілізації. Як і в більшості сучасних історичних досліджень, не існує більше гранд-наративів, що охоплюють повну картину Нідерландського повстання, тому для досягнення поставленої мети ми маємо виконати наступні **завдання**: 1) здійснити відбір та аналіз джерельної бази, визначити особливості обраних позицій, їхнє значення для нашого дослідження та специфіку роботи із ними; 2) встановити та проаналізувати мотиви, причини та передумови до повстання; 3) з'ясувати

хронологічні сегменти боротьби та визначити майбутні напрямки для розуміння повстання в ширшому контексті, як європейському, так і глобальному.

Об'єкт дослідження – встановлення незалежності Нідерландів у межах 1566-1648 рр. **Предмет** дослідження – стратегії боротьби за незалежність Нідерландів, роль ключових постатей у цьому процесі та оцінка впливу цієї боротьби на подальший хід історії Європи.

Територіально дослідження буде проводитися в межах тогочасних земель Нідерландів, Іспанської імперії, Священної Римської імперії.

Хронологічні межі роботи відповідають тривалості Вісімдесятилітньої війни, хоча голландське повстання тривало не 80, а 82 роки (1566–1648), з 12-річним перемир'ям між 1609 і 1621 роками (якого не спостерігалось за межами Європи).

Історіографія роботи. Обрана історіографія досліджує, як Вісімдесятилітня війна розглядалася або інтерпретувалася протягом століть. Деякі з основних суперечок між науковцями включають назву війни (зокрема, «Вісімдесятилітня війна» проти «Голландського повстання» [див.: 17, с. 24]), періодизацію війни (зокрема, коли вона почалася, які події включити чи виключити та чи виправдовує ефективна тривалість війни зарахування «вісімдесяти років» чи ні [див.: 17, с. 28]), походження чи причини війни (протестантська Реформація чи порушення прав і привілеїв шляхти та автономних міст [див.: 17, с. 32]) і, отже, її характер (релігійна війна, громадянська війна чи війна за незалежність), значення її історичних документів, таких як Акт про зречення, і роль її центральних персонажів, таких як Філіп II Іспанський, Вільгельм «Мовчазний» Оранський, Маргарита Пармська, герцог Альба, герцог Пармський, Моріс Оранський та Йохан ван Олденбарневельт. Існує теорія, згідно з якою пропаганда протестантської Реформації породила Іспанську чорну легенду, щоб зобразити дії Іспанської імперії, армії Фландрії та католицької церкви в надмірно негативному світлі, тоді як інші вчені стверджують, що звірства, скоєні іспанськими військовими з метою збереження

Габсбурзьких Нідерландів для Імперії історично зображувалися досить точно. Суперечки також точаться щодо важливості війни для становлення Нідерландської Республіки як попередниці нинішнього Королівства Нідерландів та ролі в ній штатгальтерів Оранського дому, а також щодо розвитку голландської та бельгійської національної ідентичності внаслідок розколу Північних і Південних Нідерландів.

Отже, хоча в вивченій англomовній літературі доволі ґрунтовно розкрито ряд проблем, що нас зацікавили, боротьба за незалежність Нідерландів досі є недослідженою та найбільш суперечливою темою у історії Нідерландів, що мала наслідки для історії розвитку усієї Європи. У дев'ятнадцятому та двадцятому століттях героїка Вісімдесятилітньої війни була широко написана в голландському викладанні історії Нідерландів у початковій школі. Ми маємо підстави аналізувати та коментувати джерела, залучені до дипломної роботи, адже в нашому розпорядженні є широке коло авторитетних досліджень.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку джерел та літератури. Перший розділ, що складається з трьох підрозділів, присвячено вивченню історичного контексту, необхідного для повного розуміння передумов, причин та мотивів Нідерландської Революції. У другому розділі, що складається з трьох підрозділів, висвітлений початок боротьби за незалежність, а саме 1566-1588 рр., третій та четвертий розділи складаються з двох підрозділів кожен, присвячені аналізу подій 1588-1609 рр., та 1609-1648 рр. (Дванадцятирічне перемир'я (1609-1621 рр.) та заключний етап війни (1621-1648 рр.) відповідно.

Обсяг дослідження становить 67 сторінок, списку джерел та літератури – 54 позиції.

Розділ 1

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ: ОГЛЯД ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ В НІДЕРЛАНДАХ ПЕРЕД ПЕРІОДОМ 1566-1648 РР.

На початку дипломної роботи ми маємо почергово звернутися до низки вступних питань, що стосуються історичного контексту того часу, аналіз яких є необхідним для повного розуміння передумов, причин та мотивів Нідерландської Революції, боротьби за незалежність.

1.1. Утворення Бургундської держави. Зростаюче економічне об'єднання основних провінцій було важливим фактором у процесі державотворення в Нідерландах. Економічні контакти та інтереси стимулювали зростання почуття взаємозалежності та сприяли появі надпровінційних інституцій, особливо у сфері юрисдикції та представництва [див.: 42, с. 18]. Дедалі більше цивільних справ передавалося на розгляд надпровінційних судів для арбітражу. Дедалі більше місцевих органів влади та приватних осіб, особливо з центральних провінцій, зверталися до князівської влади з проханням вирішити ті чи інші питання. Таким чином, потреба у співпраці та арбітражі створила можливість для створення та поступового зміцнення центрального державного апарату. Бургундсько-Габсбурзька династія прагнула і змогла скористатися цією можливістю [див.: 21, с. 68].

Важливо зауважити, що територіальне об'єднання Нідерландів було розпочато наприкінці XIV століття. У 1384 році Філіп Сміливий, герцог Бургундії, придбав Фландрію та Артуа. До початку століття Філіп також отримав контроль над Брабантом і Лімбургом [див.: 5, с. 36]. За його онука Філіпа Доброго особиста унія між цими провінціями була забута в 1430 році. Через три роки Філіп став графом Голландії, Зеландії та Ено, об'єднавши таким чином основні провінції Нідерландів [див.: 9, с. 48].

Звернімося до того, що від самого початку Бургундська династія поєднувала територіальну експансію з політикою централізації та державного будівництва [див.: 34, с. 27]. Філіп Добрий та його син Карл Сміливий систематично прагнули створювати та зміцнювати інституції на центральному рівні. Значною мірою ця політика демонструвала свою успішність. Наприклад, до 1473 року була створена вражаюча мережа центральних фінансових і судових установ [див.: 3, с. 85]. Однак подальша поразка і смерть Карла Сміливого в битві при Нансі 1477 року не лише призвела до втрати герцогства Бургундського французьким королем, але й спричинила глибоку політичну кризу в самих Нідерландах. Під час цієї кризи відбулася своєрідна "правова революція" [див.: 52, с. 21]. За допомогою Великого привілею, який поширювався на Бургундські Нідерланди в цілому, чотирьох провінційних привілеїв і десятків міських привілеїв, асамблеї міст і штатів нав'язали Марії Бургундській, спадкоємиці Карла, низку інституційних реформ, які сильно обмежували центральну владу. Бургундська держава як така, однак, не була знищена. Навпаки, Генеральні штати негайно визнали Марію законною спадкоємицею свого батька і вжили заходів для захисту Нідерландів від французького короля.

Однак, обмеження центральної влади 1477 року було тимчасовим. Між 1490 і 1506 роками Філіпп Справедливий зміг відновити значну частину позицій, втрачених під час кризи 1477 року [див.: 32, с. 14]. Шлюб його матері Марії з Максиміліаном Австрійським означав злиття Бургундської та Габсбурзької династій. Наслідки виявилися величезними. Несподівано шлюб самого Філіпа з Хуаною Кастильською, що мав скріпити союз між Габсбургами та іспанськими монархами проти короля Франції, призвів до особистої унії з Іспанією, коли завдяки повороту долі Хуана стала королевою Кастилії [див.: 17, с. 23]. Таким чином, Нідерланди були об'єднані з Іспанією. Більше того, Карл, син Філіпа Справедливого і Хуани Кастильської, не тільки став королем Іспанії, але й був обраний імператором Священної Римської імперії. Під час свого правління Карл V завершив територіальне об'єднання Нідерландів. Він придбав Турне,

Фрисландію, Утрехт, Оверіссел, Гронінген, Дренте і, нарешті, в 1543 році, Гельдерс.

До того ж підкреслимо, що імператор також встановив адміністративну незалежність Нідерландів. У 1529 році за Камбрейським договором Франциск I офіційно відмовився від своїх феодальних прав на деякі частини Нідерландів, а саме: Артуа, Турне і більшу частину Фландрії [див.: 19, с. 32]. У 1548 році за Аугсбурзькою угодою володіння Габсбургів у Нідерландах були об'єднані в окреме Бургундське коло, зв'язки якого зі Священною Римською імперією практично не існували. Передусім Аугсбурзька угода звільнила Нідерланди від імперського законодавства та юрисдикції. Через рік, у 1549 році, було вирішено, що нідерландські провінції матимуть однакове спадкове правонаступництво. Нарешті, підсумовуючи, Нідерланди стали "єдиними і неподільними".

Тим часом розширення бургундського державного апарату передбачало зростання корпусу професійних державних службовців. Таким чином вже в XIV-XV століттях юристи з університетською освітою в галузі римського і канонічного права зробили значний внесок у зміцнення центральної державної влади, особливо в судовій і фінансовій сферах [див.: 48, с. 26]. Поступово політичне значення цієї групи зростало. Це призвело до тертя з дворянством, ще однією опорою бургундської держави.

Необхідно зупинитися на тому, що за часів Бургундської епохи дворянство не змогло утримати першість, яку воно мало до 1300 року. Величезне зниження купівельної спроможності, зумовлене насамперед різким падінням вартості великої ренти, перетворило дворянство на вразливу групу. Його підтримку бургундської справи можна було легко купити грошима, посадами та почесними титулами, такими як лицар ордену Золотої Руни, заснованого в 1430 році Філіпом Добрим. Підтримка дворянства була заручена, і таким чином бургундська влада зміцнилася. Дворяни використовувалися як владні посередники не лише для створення форми національної свідомості, але й за

допомогою таких посад, як губернатори провінцій, функціонували як перші "важелі" для інтеграції різноманітних регіональних мереж влади та патронату.

Меценатство, безумовно, було "цементом бургундської держави". Незважаючи на розростання державного апарату і появу могутніх бюрократів, бургундська держава була надто слабкою, щоб самостійно реалізовувати свою політику в усіх регіонах [див.: 4, с. 37]. Для досягнення своїх цілей і подолання сил регіоналізму та партикуляризму їй доводилося покладатися на більш неформальні механізми інтеграції, такі як патронаж, продажність посад і корупція [див.: 7, с. 42].

1.2. Політична структура та культура Нідерландів перед війною.

Вважаємо за необхідне зупинитися на тому, що коли Філіп II став наступником свого батька Карла V у 1555 році, він формально не став володарем Нідерландів [див.: 24, с. 18]. Він отримав велику кількість титулів, таких як герцог Брабантський, герцог Гельдерський, граф Фландрії, граф Голландії та лорд Фрисландії, які разом зробили його сувереном Нідерландів [див.: 53, с. 17]. Незважаючи на тривалу і потужну традицію централізації Бургундсько-Габсбурзької династії, державна структура, яку успадкував Філіп, все ще була класичним прикладом пізньосередньовічної системи *dominium politicum et regale*, що характеризувалася досить складним набором політичних інститутів.

Теоретично суверен мав широкі повноваження, які охоплювали те, що називалося "політикою, правосуддям і милістю" [див.: 45, с. 21]. Суверен був головним законодавцем, верховним суддею і єдиним, хто мав право помилування і відстрочки; він мав право призначення на важливі церковні посади і претендував на унікальну владу скликати Генеральні штати.

Оскільки Карл V і Філіп II часто були відсутні в Нідерландах – Філіп залишив Нідерланди назавжди в 1559 році – вони призначали генерал-губернатора, як правило, близького родича, який керував Нідерландами від їхнього імені і на їхньому місці [див.: 36, с. 31]. Теоретично суверен делегував

свою владу генерал-губернатору. На практиці ні Карл V, ні Філіп II не бажали послаблювати свій контроль над урядом Нідерландів [див.: 14, с. 28]. Відповідно до таємних інструкцій, кілька важливих питань, таких як скликання Генеральних штатів і здійснення важливих політичних і церковних призначень, залишалися виключною прерогативою суверена, і через листи або секретні депеші Карл і Філіп постійно передавали накази своїм генерал-губернаторам керувати щоденним політикою.

Генерал-губернатори повинні були керуватися порадами трьох урядових рад, Коллатеральних рад, які Карл V створив у 1531 році [див.: 13, с. 18; 47, с. 58]. Коллатеральні ради добре вписувалися в структуру бургундського уряду. Їх створення було спробою не тільки стримати генерал-губернатора, але й направити владу вищого дворянства на користь політики Бургундії. Призначаючи десять дворян до Державної ради, найважливішої з трьох рад, Карл V прагнув запобігти перетворенню високого дворянства в джерело опозиції до генерал-губернатора і, отже, до нього самого. Як члени коллатеральних рад самі високі дворяни були перетворені на офіцерів центральної політики.

Заставні ради також мали на меті розділити дворян і професійних державних службовців на різні ради, щоб зупинити зростаючу ворожнечу між цими групами [див.: 25, с. 34]. Проте державна рада, рада дворянства, не змогла самоусунутись від процесу бюрократизації. Пізніше ряд юристів, так званих тогалі, увійшли до лав Державної ради [див.: 42, с. 12]. Такі функції, як президент і секретар Ради, формулювання пропозицій і виконання рішень вимагали юридичної експертизи, і хоча дворяни часто не могли брати участь у обговореннях Ради хоча б тому, що вони служили суверену на полі бою, юристи незабаром стали його постійними членами [див.: 21, с. 31; 1, с. 24]. Хоча дворянство продовжувало відігравати важливу роль у Державній раді протягом XVI ст., вплив юристів зріс. Вищі державні службовці поступово ставали топ-політиками [див.: 47, с. 34].

Компетенція Державної ради була визначена досить нечітко; її завдання полягало в тому, щоб консультувати суверена і генерал-губернатора з «великих і головних державних справ» [див.: 2, с. 14]. Рада мала першочергове значення в питаннях закордонних справ, оборони та громадського порядку. Досить часто він також давав остаточну пораду в питаннях, які належали до інших Супутніх рад [див.: 41, с. 35]. Фактично, коли генерал-губернатор, який скликав Раду, вважав це за потрібне, до Ради зверталися за порадою.

Розгляньмо, що важливим джерелом влади штатів був той факт, що для стягнення податків суверену потрібна була явна згода зборів штатів. Хоча їм було не так легко відхилити пропозицію, податки можна було стягувати лише після того, як штати винесли рішення про допомогу чи субсидію. Оскільки протягом шістнадцятого століття частота запитів на ще більші субсидії зроста, Штати змогли зміцнити свої позиції. Штати Фландрія, Брабант, Голландія та Зеландія, наприклад, отримали певний контроль над адмініструванням надходжень і видатків податків. Намагаючись уникнути провінційності та підтримувати ідею єдності між провінціями, Філіпп Добрий почав збирати провінційні штати у спільні збори [див.: 41, с. 36]. З 1464 року Генеральні штати Нідерландів збиралися на регулярній основі. Формально Генеральні штати не мали жодної конкретної сфери компетенції. У 1477 р. Великий привілей містив три статті про його повноваження. Вони сказали, що принц Нідерландів не може оголосити війну без явної згоди Генеральних штатів, і дали провінційним штатам і Генеральним штатам свободу збиратися за власною ініціативою для «обговорення питань, добробуту та прибутку наших спільних країн» [див.: 54, с. 18]. Нарешті, стаття 20 передбачала, що нові мита вимагають згоди країн. На практиці прайс інформував Генеральні штати про ключові державні питання, такі як питання війни та миру, зовнішні відносини та важливі династичні справи. Такі пояснення часто служили для мотивації запитів про податки, які до 1523 року зазвичай адресувалися Генеральним штатам. Проте Генеральні штати не мали власних повноважень приймати рішення щодо цих запитів.

Її складові елементи, провінційні штати, бачили в Генеральних штатах насамперед корисний інструмент для посилення свого впливу на центральну політику [див.: 37, с. 18]. У переговорах із князем їхні намісники ніколи не мали повноти повноважень. Основне правило процесу прийняття рішень полягало в тому, що провінційні депутати могли надати лише те, що дозволили їм їхні директори далеко в провінції [див.: 45, с. 12]. Це не лише зробило майже неможливим для суверена застосування харизматичних повноважень його посади, це також перетворило переговори на тривалу справу з великими можливостями для творчого обструкціонізму, особливо тому, що процес прийняття рішень у самих провінційних державах був ускладненим. Характеризується таким же механізмом. Депутати міст в асамблеях штатів зазвичай мали обмежені повноваження і приймали рішення лише за наказом і після відповідних консультацій з міськими урядами, в яких вони самі часто відігравали важливу роль.

Все написане вище дає змогу зробити висновок, що стосунки між містами та центральною владою були хиткими. Звичаї, привілеї та їхня економічна та фінансова могутність дозволили великим містам зберегти значну частину своєї незалежності.

Князю, наприклад, було важко вплинути на склад міського магістрату, оскільки призначення відбувалися, як правило, за списками кандидатів, запропонованих самим міським урядом. З іншого боку, міста потребували центрального уряду для координації та арбітражу, а час від часу вони також потребували його примусової влади для збереження громадського порядку.

У Нідерландах не існувало єдиної моделі міського управління. Міський магістрат складався з олдерменів, кількість яких коливалася від шести до сімнадцяти у випадку Антверпена, і зазвичай одного або кількох бургомістрів [див.: 21, с. 19]. Міський магістрат вирішував повсякденні справи державного управління, а суд старійшин здійснював правосуддя. Для прийняття важливих рішень потрібне було схвалення більшої міської ради, походження та склад якої

відрізнялися в Нідерландах [див.: 7, с. 24]. На півночі, особливо в Голландії та Зеландії, розвинувся так званий вродшап (vroedschap), що буквально означає «практична мудрість». Спочатку це була група знатних і заможних громадян, часто колишніх членів міської влади, до яких зверталися за порадою у важливих і спірних справах. Поступово цей орган перетворився на окрему міську раду, а в шістнадцятому столітті він став вищим органом, що приймає рішення в муніципальних справах. Воно також складало список кандидатів, з яких суверен щорічно мав обирати нового магістрата. В принципі, члени вродшапу призначалися довічно, а в разі вакансій орган сам призначав нових членів. Вродшап становив істотну частину суспільно-політичної еліти міста. Тим не менше, як і у випадку Гауди, вродшап претендував на роль представницьких установ, що представляють усе місто. За винятком Дордрехта й Утрехта, у більшості північних міст інші муніципальні корпорації, такі як гільдії, не відігравали важливої політичної ролі в міському управлінні [див.: 9, с. 38].

Перейдемо до ситуації на півдні, яка була іншою і ще складнішою. Перш за все, на відміну від півночі, протягом чотирнадцятого століття гільдії змогли отримати важливу роль у міському управлінні. Таким чином, особливо у Фландрії, ряд олдерменів спеціально набиралися з лав цехів [див.: 10, с. 23]. Також у Брабанті громадянство та гільдії були явно присутні в міському управлінні, хоча роль гільдій тут була менш важливою, ніж у Фландрії. Подібно до фламандських містечок, міста Брабанта мали, окрім міського магістрату, «велику» або «широку» раду, яка мала трьох або чотирьох колективних «членів», включаючи магістрат як першого члена. Наприклад, широка рада Антверпена складалася з чотирьох членів. До другого складу входили всі колишні члени магістрату. Третя включала керівників тринадцяти міських кварталів і чотирьох вождів громадян і представляла громадянство як таке. Четверта, нарешті, складалася з деканів двадцяти восьми гільдій. Оскільки така рада включала всі групи, вона була важливим засобом переговорів під керівництвом міського магістрату, який у більшості випадків був домінуючим членом міської влади.

Зростаюче значення в усіх містах набувала державна служба під керівництвом одного чи кількох професійних міських пенсіонерів. Як юристи з університетською освітою, міські пенсіонери були місцевими виразниками піднесення професійних державних службовців і, певною мірою, відповіддю міст на процес професіоналізації, який відбувався на центральному рівні [див.: 11, с. 24]. Невдовзі міські пенсіонери стали ключовими посадовими особами міських органів влади [див.: 42, с. 13]. Міський пенсіонер був головним політичним і юридичним радником міських магістратів, часто виступав як їхній речник на зборах штатів, а також часто виконував функції «посла» буксиру.

Тоді як для охорони громадського порядку магістрат змушений був звертатися до громадянської міліції, яка за соціальним складом була «елітою другого рангу» [див.: 3, с. 28]. Їхня роль у міській політиці, очевидно не надто активна, була не без значення не лише тому, що вони об'єднували громадян, не членів міської влади з різним професійним становищем, у орган, який базувався насамперед на почутті громадянської єдності та солідарності.

У голландських містах громадянство надавалося або за народженням, за одруженням, за наявність певних якостей або за певну винагороду. Після цього новий громадянин мав принести громадянську присягу. Громадянство по суті означало, що людина повинна була виконувати певні громадянські обов'язки, наприклад, служити на посаді чи в міліції, і мати право на певні економічні, соціальні та правові привілеї, які означали, що громадянин міг постати перед судом лише у своєму місті [див.: 5, с. 18; 51, с. 24].

Важливо підкреслити, що для пересічного громадянина протягом бургундсько-габсбурзької епохи його місто залишалося головним пунктом соціальної та політичної ідентифікації [див.: 47, с. 17]. Як показує традиція міських повстань, найбільші міста ніколи не відмовлялися від своїх амбіцій стати незалежними містами-республіками. Хоча ця амбіція так і не здійснилася, міста залишалися, як сказав Сміт, «напівавтономними корпораціями з високорозвиненим власним політичним життям, оскільки високоінтегративний

процес соціалізації знайшов своє вираження в своєрідній республіканській політичній свідомості» [див.: 53, с. 4].

Зупинимося на тому, що упродовж пізнього середньовіччя міста та провінції, дбаючи про самоврядування, вимагали від своїх суверенних володарів широкий спектр письмових прав і свобод. Як і всюди в Європі, привілеї служили одержувачам багатьма способами. Деякі привілеї надавали певні привілейовані економічні права або вибори якомусь місту, гільдії чи іншій корпорації. Таким чином у 1299 році граф Ян I з Голландії надав місту Дордрехт основні права на вино, що зробило місто центром торгівлі вином. Інші привілеї містили «рамку правління» [див.: 24, с. 10], яка розподіляла владу між князем і підданими і таким чином розмежовувала повноваження суверена більшою чи меншою мірою. Прикладами такого роду привілеїв у Нідерландах були Великий привілей 1477 року, Хартія Кортенберга 1312 року та знаменитий Радісний вступ до Брабанту, до якого кожен герцог Брабантський з нагоди своєї інавгурації Штатами мав прийняти урочистий знак присяги, і яка була підтверджена Філіпом II у 1549 році [див.: 27, с. 47].

1.3. Причини й мотиви виникнення боротьби за незалежність. Цим підрозділом маємо за мету окреслити та підсумувати причини, що призвели до Нідерландської Революції.

Найперше, однією з основних причин конфлікту є мотив боротьби за релігійну свободу. В цей період в Нідерландах розвивалися різні релігійні рухи, зокрема протестантизм, але іспанська корона намагалася впровадити католицьку віру як єдину дозволена [див.: 50, с. 18]. В ході XVI ст. загалом в північній частині Європи протестантизм набув широкого розповсюдження, Нідерланди не стали виключенням, до 1560-х років протестантська громада хоча і була меншістю у кількісному співвідношенні, проте здобула значний вплив. Варто зауважити, що свобода була основним пріоритетом [див.: 44, с. 15]. Тим не менше, Карл V, а потім Філіп II боролися з протестантизмом на користь

католицької церкви. У першій половині століття органи місцевого самоврядування намагалися вводити заходи на мирне співіснування, проте у другій половині століття ситуація значно загострюється, застосовуючи військовий вплив. Таким чином, Філіп направив війська для придушення повстання та перетворення Нідерландів знову в католицький регіон.

Додатково, влада Іспанії намагалася зберігати контроль над Нідерландами через централізовану адміністрацію та високі податки [див.: 3, с. 12]. У епоху пізнього середньовіччя відбулися процесу зміщення балансу сил, що означало прихід вихідців із незначних родин (буржуазів) до адміністрування. У цій колекції розсіяних аристократичних князівств у союзі і під проводом бургундських герцогів, виділилося більше, ніж коли-небудь, вище дворянство та їх правителі. У XV столітті Брюссель, таким чином, став де-факто столицею сімнадцяти провінцій [див.: 22, с. 38]. У Середньовіччі райони Нідерландів, населені дворянством і торговцями, мали велику автономію у виборі своїх адміністраторів. Проте за часів Карла V і Філіпа II ця автономія зменшувалася через зростання централізації влади в питаннях права і податків. Це викликало непокір у дворянства і торговців. Наприклад, в 1528 році Карл V захопив владу в місті Утрехт, витісняючи Раду Гільдії майстрів своїм намісником, який таким чином став владарем всієї провінції Утрехт. Під керівництвом Марії Австрійської (1531—1555 рр.) традиційну владу намісників і вищої знаті змінили на професійних юристів у Державній раді [див.: 41, с. 27]. Таким чином, місцеве населення відчувало обтяження війною та податками, що також сприяло національному опору.

Також важливим мотивом є фінансове питання оподаткування. Справа в тому, що Фландрія була важливим і багатим регіоном, який тривалий час перебував під владою французьких королів. Інші області Нідерландів у складі імперії також стали процвітаючими з розвиненим підприємництвом. Імперія під керівництвом Карла V стала глобальною, володіючи великими територіями в Америці та Європі [див.: 38, с. 14]. Проте це також призвело до складнощів у

контролі та захисті цих територій через їх розмаїття та величезні кордони імперії. Ця велика держава практично постійно воювала зі своїми сусідами у Європі, особливо з Францією в італійських війнах та з турками у Середземному регіоні [див.: 4, с. 8]. Також відбувалися війни проти протестантських князів у Німеччині. Нідерланди сплачували великі податки для фінансування цих конфліктів, але ці податки сприймалися як обтяжливі та навіть шкідливі, оскільки вони відображалися на їхній торгівлі з найважливішими партнерами. Звідси видно, що однією з вимог революції стало бажання зменшити податки.

Наступними передумовами революції є бажання політичної автономії: багато урядових діячів та впливових осіб в Нідерландах прагнули більшої політичної самостійності та автономії в управлінні своїми справами, а не підкорятися диктату з Мадриду [див.: 11, с. 24]. Також Нідерланди мали свою унікальну культурну ідентичність, мову та традиції. Багато мешканців відчували себе несправедливо обмеженими у вираженні своїх культурних особливостей під диктатом іспанського уряду. Місцеве населення не мало адекватного представництва у владних структурах. Це також призводило до недовіри та бажання змінити систему.

Розділ 2

ПОЧАТОК БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (1566-1588 РР.)

Витоки Вісімдесятирічної війни є складними і були джерелом суперечок серед істориків протягом століть. У цьому розділі звернемося до контексту того, що Нідерланди Габсбургів виникли в результаті територіальної експансії Бургундської держави в 14-15 століттях. Після вимирання Бургундської держави роках ці землі успадкував дім Габсбургів, чий Карл V став королем Іспанії та імператором Священної Римської імперії. Завойовуючи та об'єднуючи решту того, що стане « Сімнадцятьма провінціями » під час Гульдерських воєн (1502–1543), і намагаючись об'єднати та централізувати ці розрізнені регіони в одне політичне утворення, Чарльз прагнув протистояти протестантській Реформації та зберегти всі свої піддані, слухняні католицькій церкві.

Додаткової уваги вартує факт, що король Іспанії Філіп II, як суверен Габсбурзьких Нідерландів, продовжував політику антиєресі та централізації свого батька Карла V. Це викликало зростаючий опір серед поміркованої знаті та населення (як католицького, так і незгодного) Нідерландів. Цей настрій опору спершу призвів до мирних протестів, але влітку 1566 року вибухнув бурхливими протестами кальвіністів, а також влада на нижчих рівнях побоювалися повстання і пішли на подальші поступки кальвіністам, наприклад, призначивши певні церкви для кальвіністського богослужіння, але в грудні 1566 і на початку 1567 року перші битви між кальвіністами повстанців та урядових військ Габсбургів, розпочавши те, що згодом стане відомим як Вісімдесятилітня війна.

2.1. Історичний аналіз прелюдії до повстання. Сильно контрастує з федеративною і конституційною моделлю та, яку плекали міста та провінції бургундських герцогів, оскільки вони віддавали перевагу тому, що Ульман назвав ідеєю «теократичного низхідного уряду» [див.: 13, с. 8]. З особливим акцентом на Карла Сміливого, наприклад, який стверджував, що отримав свою

владу безпосередньо від Бога, і тільки від Бога. Таким чином, Карл стверджував, що це абсолютний суверенітет, стверджуючи, що піддані існують лише для того, щоб ними керувати їхнім священним володарем у повній покорі. Сильно герцог застерігав своїх підданих ніколи не повставати проти нього [див.: 48, с. 19].

Необхідно закцентувати увагу на тому факті, що цей погляд на принца як намісника Деї був дуже популярним у колах навколо Філіпа II. Це було схвалено, наприклад, двома його радниками з голландських справ, іспанським августинцем Лоренцо де Вільявенсіо та фризьким юристом Йоахімом Гоппером, і, звичайно, його батьком, Карлом V [див.: 34, с. 32]. У різних інструкціях своєму синові, включаючи 1548 р. (у політичному заповіті) Карл наголошував на тому, що правитель є заступником Бога на землі, який повинен діяти як пастир, охороняючи благополуччя своєї отари. Розуміємо, що перш за все це означало, що князь повинен здійснювати правосуддя, освічене чесною милосердя. Сам князь повинен бути майстром чесноти, вирізнятися справедливістю, поміркованістю, силою духу та розсудливістю. Для Карла та Віллавенсіо принц був обраний і висвячений безпосередньо Богом як абсолютний законодавець і як захисник істинної католицької релігії [див.: 31, с. 24; 41, с. 17].

Цікаво зупинитися на тому, що більш витончений погляд на походження князівського правління був розроблений у дослідженнях різних членів Саламанкської школи, групи вчених-неотомістів, батьком-засновником якої був Франциско де Вікторія. Неотомісти підкреслювали, що кожен законний перехід до політичного суспільства потребує згоди спільноти [див.: 48, с. 12]. В акті відчуження громада передавала свою владу князеві, який потім мав використовувати її на благо громади. Незважаючи на цю договірну концепцію, неотомісти утримувалися від характеристики князя як міністра меншого статусу, ніж громада; князь все ще розглядався як справжній суверен [див.: 3, с. 14].

Спосіб правління Філіпа II ідеально відповідав Бургундсько-габсбурзьким традиціям. Його абсолютна монархія означала, що Філіп хотів прийняти важливі політичні рішення щодо своєї імперії особисто, і тому всі основні проблеми з

Америку чи Італію або Нідерландів, були повернуті до суду в Кастилії, де король проживав після того, як він залишив Нідерланди в 1559 році [див.: 11, с. 18]. Філіп II був самотній і таємний чоловік. Його особистість залишалася загадкою, як своїм сучасникам, так і своїм біографам. З одного боку Філіпа II описували як «досконалого майстра в мистецтві управління», який характеризується великим почуттям обов'язку та благословенний чудовою пам'яттю [див.: 37, с. 24]. З іншого боку, кажуть, що Філіп був упертою, нетерпимою людиною без великих інтелектуальних здібностей, що призводить до критичної нестачі політичного розуміння та резолюції [див.: 24, с. 18]. Усі погоджуються, що іспанський король був глибоко віруючою людиною, що, однак, не означало, що релігія проникла в його політику. Філіп був справжнім католицьким монархом, але його політика часто була світською за змістом. Таким чином, Філіп II не був «бичем єретиків» лише тому, що він вважав це своїм обов'язком як католицького монарха захищати римо-католицьку церкву, але також і, може бути, головним чином, тому що він думав, що підтримання релігійної єдності у межах імперії була передумовою збереження самої імперії. Ця ідея також лягла в основу Філіпової релігійної політики в Нідерландах, і це була одна з політичних пріоритетів Філіпа представив своїй новій гувернантці, своїй зведеній сестрі Маргарет, герцогині Пармській, коли він залишив Нідерланди в 1559 [див.: 22, с. 24]. Призначення Маргарити було обумовлено іншою основною політикою, метою якого було перешкодити голландському дворянству здійснювати реальну силу [див.: 28, с. 14]. У цьому відношенні від'їзд Філіпа суттєво змінив характер нідерландської політики. Це означало, що з 1559 усі питання остаточно вирішуватимуться в Іспанії, іспанським королем, який не розмовляв голландською, в кастильській атмосфері та в оточенні іспанської ради та радників.

Звернемо увагу на те, що у процесі прийняття рішень ці консультанти відігравали важливу роль; вони створювали політичні пропозиції, консультували та впроваджували рішення. Однак, окремі консультанти брали участь лише в

обмежених сферах політики. Лише король мав повне знання. Таким чином, таємниця та інтриги пронизували придворне життя, а суперництво конкуруючих угруповань сильно вплинуло на формування політики, також щодо Нідерландів [див.: 38, с. 14]. Близько 1560 року основні фракції згрупувалися навколо принца Еболі та герцога Альви. Боротьба між фракціями точилася не стільки за політику, скільки за владу, хоча певну роль відігравали ідеологічні фактори. Фракції, наприклад, дотримувалися різних поглядів на те, як слід керувати імперією, фракція Еболі виступала за більш федералістський спосіб правління, а фракція Алва виступала за централістську політику [див.: 50, с. 21].

Іспанська поява політики Філіпа була постійною шипою в боці голландського дворянства, яке саме сформувало внутрішнє оточення уряду його батька. Незалежно від змісту його політики, Філіп II переважною більшістю розглядався як іспанський король, який керує іспанською імперією в інтересах іспанців [див.: 41, с. 27].

Проте третій політичний пріоритет Філіпа призвів до першого справжнього конфлікту. Оскільки він вирішив покращити своє катастрофічне фінансове становище та змусити провінції платити за свій уряд, він практично почав своє правління, запропонувавши серію нових податків. Пропозиція передбачала спробу змінити систему оподаткування, оскільки замість одноразової виплати він пропонував запровадити загальні податки на рухоме та нерухоме майно [див.: 47, с. 24]. Штати основних провінцій рішуче виступили проти цього плану. Після довгих і невтішних для Філіпа переговорів у 1557 році була надана нормальна допомога [див.: 32, с. 14]. Фінансова ситуація центрального уряду все ще швидко погіршувалася, і після свого першого «банкрутства» Філіпу незабаром довелося вимагати нових податків. Як завжди, пішли переговори. Остаточний розрахунок, «щорічна допомога», був обміном грошей на політичну владу. У той час як центральний уряд отримував величезну одноразову суму, яка розподілялася на дев'ять років, Генеральні штати отримали контроль над збором і витратами. Ставлення Штатів було витлумачено як спроба

змінити баланс сил на користь свого роду парламентського правління. Коли він залишив Нідерланди, Філіп вирішив, що Генеральні штати становлять щирю загрозу королівській владі, і тому їх не слід знову викликати.

Невдовзі король дізнався, що в Нідерландах є й інші джерела опозиції. У 1559 році папська булла *Super Universas* ухвалила ґрунтовну реорганізацію єпархіальної структури Нідерландів. Він передбачав створення трьох нових архієпархій із загальною кількістю вісімнадцяти єпископств [див.: 24, с. 18]. Старі єпархії охоплювали території, які майже не мали відношення до сучасної адміністративної та політичної реальності. Крім того, старі єпархії були величезними і тому мали справлятися з непереборними організаційними проблемами.

Розглянемо, що план викликав рішучу опозицію. Перш за все, щоб гарантувати їм певний дохід, нові єпископи автоматично ставали абатами багатих абатств. На думку залучених абатств, це означало повернення до старої та осудливої системи, згідно з якою багаті абатства призначалися протеже суверена, які не проживали там. Для міст реорганізація стала неприйнятною, коли вони дізналися, що в кожній єпархії буде призначено по два папських інквізитора [див.: 45, с. 24]. На їхню думку, це було загрозою для їх юрисдикційної автономії та їхніх комерційних відносин, до яких було залучено багато іноземних протестантів. Вище дворянство обурювалося, оскільки план розроблявся в повній таємниці. З знатними членами Державної ради взагалі не консультувалися. Крім того, вимога, що нові єпископи мусили бути освіченими богословами, що позбавляло дворянство можливості отримати єпископські кафедри, що було традицією в минулому. Нарешті, папська булла надала Філіппу II право призначати єпископів. У більшості випадків, хоча б тому, що вони стануть настоятелями важливих абатств, нові єпископи набудуть членства в провінційних штатах [див.: 26, с. 30]. Таким чином, реорганізація посилить контроль Філіпа над Штатами. Наприклад, у 1561 році Антуан Перрено, єпископ Аррасський і високопоставлений державний службовець, був призначений

архієпископом Малін. Перрено автоматично став представником духовенства у важливих штатах Брабанту.

Конфлікт навколо церковної реорганізації мав сильний внесок до розриву між провідними дворянами та Перрено. Антуан Перрено, лорд Гранвеля, був сином Ніколя Перрено, впливового секретаря Карла V. По стопах батька, Антуан стрімко зробив кар'єру на державній службі імператора, і він став наступником свого батька після смерті останнього [див.: 21, с. 29]. У 1559 році Філіп II вирішив що Гранвель, який був впливовим членом фракції Альва в суду, залишиться в Нідерландах. Ймовірно, це рішення було невдачею для кар'єри Гранвеля, оскільки це означало, що його вилучили з нервового центру імперії в Кастилії на периферії Нідерландів [див.: 7, с. 14]. Тим не менш, він став частиною гувернантського кола, і незабаром він став розглядатися як головний політик і прем'єр центральної політики. Таким він був, хоч і помилково вважався злим генієм, що стоїть за планом церковних реорганізацій. У Державній раді він став одним із найбільш постійних та найвпливовіших членів. В очах шляхетних членів, таких як Ламораль, граф Егмонт, і Вільям, принц Помаранчевий, Гранвель фактично узурпував їхню владу. Егмонт був відомим полководцем, другим командувачем герцога Альва у військах Філіпа II. Він приніс Пилипу відомі перемоги над французами при Сен-Квентіні в 1557 і при Гравелін у 1558. Вільгельм Нассауський, старший син німецького Лютеранського дворянського роду, успадкував у 1544 році князівство Оранське разом з численними багатими маєтками в Нідерландах від його дядька Рене з Шалона. Раптом Вільям став одним із провідних дворян Нідерландів. За чітким наказом Карла V, Вільяма привели до двору, щоб прийняти справжню католицьку освіту. Молодий принц процвітав у Нідерландах і незабаром став довіреною особою імператора. У 1555 році він був правою рукою Карла V під час церемонії зречення.

Ці високі дворяни мали сильні політичні амбіції. Після приходу Філіпа на престол ці амбіції неодноразово зазнавали зриву. Не вельможі, а Маргарита Пармська була призначена генерал-губернатором [див.: 29, с. 12]. Егмонт і

Оранський були призначені штатгальтерами у Фландрії та Голландії, але в той же час Філіп II рішуче урізав їхню владу. Нарешті, в Державній раді вони постійно стикалися з владною присутністю та впливом державних службовців, перш за все Гранвеля. Як члени Державної ради вони офіційно розділяли відповідальність за центральну політику. Проте, як вони нарікали, у справах важливих призначень на посади та у важливих політичних питаннях, насамперед щодо плану реорганізації єпархіальної структури, їх просто ігнорували.

У 1561 році Егмонт і Оранський розпочали кампанію проти переваги Гранвеля. Остаточний характер цього конфлікту залишається предметом суперечок. З одного боку, це розглядалося як традиційна бургундська боротьба за патронаж між конкуруючими патронами, які створювали мережі клієнтів, щоб збільшити свій політичний вплив [див.: 11, с. 8]. З іншого боку, стверджувалося, що традиційна роль дворянства як впливові посередники в інтеграції регіональних мереж патронажу припинилися після 1530 року [див.: 17, с. 68]. Поступово центральний уряд намагався перейти за прошарок знатних впливових посередників і зміцнити свою владу безпосередньо в регіонах за допомогою своєї зростаючої, професійної та набагато більш лояльної Державна служба. З цієї точки зору конфлікт навколо Гранвеля був симптомом боротьби за владу між дворянством, що політично занепадало, і зростаючою професійною державною службою, головним представником якої був Гранвель.

У своїй кампанії проти Гранвеля до Егмонта та Оранського незабаром приєдналися інші високі дворяни, такі як граф Хорн. У 1562 році вони створили «Лігу Великих». Постійно погрожуючи відставкою, вони представили план, який був недвозначним вираженням аристократичних амбіцій.

Таким чином, у листопаді 1563 року криза досягла апогею, коли дворяни категорично зажадали звільнення Гранвеля і оголосили про вихід із Державної ради [див.: 49, с. 21]. При іспанському дворі кампанію проти Гранвеля рішуче підтримав давній ворог останнього Ерасо, головний член фракції Еболі і до 1563 року одна з найвпливовіших фігур при дворі.

Спільні зусилля голландської знаті та фракції Еболі були успішними. У 1564 році Філіп вирішив усунути Гранвеля. Дворяни повернулися до Державної ради і взяли на себе роль радників гувернантки [див.: 28, с. 27]. Здавалося, вони насолоджувалися тріумфом. Однак, хоча Філіп II погодився на їхню вимогу щодо усунення Гранвеля, він жодним чином не прийняв їхні політичні вимоги. Найбільше невирішеним залишалося принципове питання про переслідування єретиків. Під час правління Карла V сувора політика щодо єретиків стала дуже суперечливим питанням, і його релігійний плакат 1550 року, який отримав прізвисько «кривавий плакат», зустрів дедалі більшу опозицію [див.: 17, с. 47]. Філіп II продовжував політику жорстких репресій, і політичне питання про те, як боротися з єрессю, стало домінувати в голландській політиці [див.: 26, с. 14].

Опозиція проти жорстоких репресій єретиків не виступила лише від зростаючої кількості протестантів. Були великі групи людей, які самі не були протестантами, але які зневажали жорстокі релігійні переслідування за юридичні, політичні та гуманітарні причини [див.: 52, с. 18]. Міста вважали зростаючу активність інквізиторів, головних виконавців політики репресій, серйозною загрозою для їхньої автономії та привілеїв юрисдикції. Єретики вважалися такими, що суперечать традиційним поняття справедливості [див.: 4, с. 18]. Міській владі було важко, якщо не неможливо, узгодити релігійну політику Карла V і Філіпа II з ідеалами громадянської злагоди [див.: 47, с. 15]. Міста також мали економічні причини виступати проти інквізиції, оскільки її дії загрожували комерційним відносинам з неортодоксальними іноземними купцями. Таким чином, міські магістрати постійно намагалися зірвати роботу інквізиції. Брюгге був яскравим прикладом. У 1563 році міський магістрат навіть заборонив допомагати інквізитору у Фландрії Тітельмансу. Релігійна політика центрального уряду також нашттовхнулася на опозицію в рядах нижчої знаті. Нижчі дворяни боялися, зокрема, що інквізиція підірве їхній контроль над юрисдикцією на місцевому рівні. Крім того, багато людей, у тому числі багато міських магістратів і нижчої знаті, морально не схвалювали політику жорстоких

релігійних репресій. Вони просто ненавиділи ідею страчувати людей лише тому, що вони випадково дали інше тлумачення християнської віри. Ці помірковані католики, здається, були натхненні набагато більш еразмівським ставленням до релігії. Багато з них, ймовірно, схвалювали думку, викладену в протесті, опублікованому в травні 1566 року, що «зброєю священників повинні бути лише сльози, молитви і подібні речі; їм заборонено використовувати будь-яку зброю чи насильство» [див.: 27, с. 24].

Дедалі більше протестантів-реформаторів виступали відкрито. Були проведені численні хедж-проповіді. Міста, часто боячись порушити громадський порядок і спровокувати заворушення, практично припинили дотримання релігійних плакатів. Такі міста, як Антверпен, прагнули зберегти свою незалежність, наскільки це було можливо, і ретельно уникали будь-якого відкритого союзу з будь-якою із залучених фракцій [див.: 7, с. 8]. Тим часом висока знать навколо Егмонта та Оранського продовжувала свій середній курс, прагнучи до примирення та поміркованості.

У серпні 1566 року іконоборча лють почала охоплювати Нідерланди. На півдні іконоборство було головним чином робота бродячих груп; на півночі місцеві жителі були відповідальними за імідж. Часто вирішальним була позиція міського магістрату та громадянського ополчення. У деяких містах магістрат був достатньо владним, щоб запобігти злому; в інших громадянська міліція відмовилася захищати зображення силою проти своїх співгромадян.

Тоді, як наслідок, оголосила про значне пом'якшення релігійної політики. Здавалося, що середній курс помаранчевих і його прибічників виграв, але це виявилось пірровою перемогою, оскільки громадський порядок можна було відновити, лише піддавшись багатьом вимогам більш радикальних елементів [див.: 28, с. 16]. Наприкінці року було зібрано війська, і такі міста, як Валансьєн і Турне, які відмовилися відкрити свої ворота для урядових військ, були обложені. Повсталі протестантські війська зазнали поразки.

Ставлення грандів було вкрай неоднозначним. Вони все ще наполягали на своїй політиці поміркованості та залишалися в контакті з більш радикальними елементами, і в той же час допомагали в придушенні агресивних елементів протестантизму. Зрештою вони були змушені зробити вибір. Коли громадський порядок було відновлено, дворянам було запропоновано принести нову присягу на вірність. Гранди розійшлися, Егмонт склав присягу, Оранський відмовився. Він залишив країну і повернувся до своєї родини в Ділленбург.

Іконоборча лють шокувала іспанський двір. Це спровокувало ідеї збройного втручання, особливо тому, що фінансове становище Корони покращилося. У той час як фракція Еболі виступала за помірний підхід, герцог Альва наполягав на збройному втручанні під особистим командуванням Філіпа. Філіп прийняв останній підхід, але він був змушений, в основному з династичних причин (перш за все, зростаюче божевілля його сина Дона Карлоса), відкласти свій від'їзд до Нідерландів [див.: 4, с. 14]. Було вирішено, що армію очолить полководець, завданням якого було прокласти шлях королю. Герцог Альва неохоче прийняв це призначення за умови, що Філіп незабаром прийде за ним.

Через численні затримки герцог не прибув до Нідерландів до літа 1567 р., коли вже був громадський порядок відновлено. Розлючена герцогиня Пармська подала у відставку, і в грудні Альва був призначений генерал-губернатором. Політика була чіткою – він мав намір розтроцити все, що залишилося з опозиції та встановити новий порядок, у якому не було місця ересьям, привілеям і місцевій автономії, але де центральна влада міцно контролювала країну. Таким чином, Залізний князь завершив реорганізацію єпархічної структура, розмістив іспанські гарнізони у важливих містах, посиливши тиск центральної влади на міські магістрати та без зайвих слів відмінив привілеї. Опозиція була усунута за допомогою нового трибуналу, Ради Смути, «ради крові». Вважається, що близько 12 тисяч людей було віддано під суд. Приблизно 9 тисяч, включаючи Вільгельма Оранського, були засуджені безстроково, а їхнє майно конфісковано.

нарешті, понад 1 тисячу осіб, у тому числі граф Егмонт і граф Горна, були страчені [див.: 21, с. 34].

Збройне вторгнення Вільгельма Оранського, який подолав свої сумніви і обрав збройний опір, закінчилося повною катастрофою для принца та його прибічників [див.: 47, с. 19]. До кінця 1568 року голландське повстання, здавалося, відійшло в минуле.

2.2. Ренесанс (1568-1576 рр.). Варто спочатку розглянути такий аспект, що з самого початку свого голландського підприємства Алва мав фінансові проблеми. Йому було чітко наказано підвищити податки, щоб голландські провінції нарешті могли фінансувати свій власний уряд. Алва запропонував три податки: податок у розмірі 1 відсотка, так званий сотий пенні, на капітальні активи, який стягуватиметься одноразово, постійний податок у розмірі 5 відсотків, так званий двадцятий пенні на продаж нерухомості та постійний податок у розмірі 10 відсотків, десятий пенні, на продаж рухомого майна [див.: 44, с. 15].

Незважаючи на свій режим терору, Альва залишив деякі традиційні правові механізми недоторканими. Таким чином, він безпосередньо не накладав нові податки на Нідерланди. У березні 1569 року він запропонував, як *dominium politicum et regale* вимагає, введення трьох податків до Генеральних штатів. Проте, домагаючись згоди штатів, Алва був втягнутий у виснажливі та розчаровуючі процеси переговорів, у трясовину голландської політики.

Штати досить швидко прийняли сотий пенні, але двадцятий і десятий пенні викликали шалену опозицію [див.: 19, с. 18]. Штати зрозуміли, що два постійні податки мали на меті зробити центральний уряд фінансово незалежним і що фіскальна політика Альви була спробою радикально змінити баланс сил на користь центрального уряду, щоб зробити Філіпа II *senor assoluto* в Нідерландах.

Зрештою, штати Голландії, Фландрії та Брабанту сперечалися проти двадцятого та десятого пенні, пояснюючи свої соціальні та економічні недоліки

та стверджуючи, що вони зруйнують економіку. Міста Брюссель і Лувен наполегливо відмовлялися схвалити нові податки, але до осені Альва, завдяки переконанням, сильному тиску, а іноді й простому залякуванню, домогся згоди штатів [див.: 51, с. 28].

Однак на цьому етапі Алва вагався щодо фактичного введення нових податків. Оскільки він відчайдушно потребував грошей і оскільки він визнав деякі недоліки нових податків, він запропонував відкласти їх запровадження та замість цього мати звичайну субсидію у розмірі 2 мільйонів флоринів на рік. Знову Алву втягнули в тривалі переговори, що дуже засмутило герцога [див.: 12, с. 14]. У 1571 році він знову передумав; у липні Алва наказав стягнути двадцятий і десятий пенні. Штати були шоковані та енергійно, але марно протестували. Однак, незважаючи на те, що вони не змогли скасувати рішення Алви, державні та міські судді, безперечно, мали змогу перешкоджати його реалізації. Так вони і зробили, проявивши велику винахідливість [див.: 10, с. 18]. Ймовірно, ніде насправді не збирали десятий пенні. Штати також вирішили направити делегації до Іспанії, щоб пояснити свої скарги Філіппу II. Обструкціонізм Штатів був частково мотивований народним гнівом, який викликало рішення Алви. Численні міста зіткнулися з бунтами та страйками, і особливо в Брюсселі, резиденції Алви, було надзвичайно важко вгамувати народний гнів.

Драматичний поворот подій стався 1 квітня 1572 року. Флот морських жебраків, якому королева Єлизавета наказала залишити англійські гавані, був винесений штормом на узбережжя Голландії та Зеландії [див.: 40, с. 17]. Абсолютно зненацька і більш-менш випадково вони захопили місто Брілль в Голландії. Морські жебраки, часто діючи як пірати, більш-менш формували військово-морські сили повстанців у вигнанні. Під час режиму Алви близько 50 000 людей шукали вигнання, особливо в німецьких та англійських містах, таких як Емден, Везель, Лондон і Норвіч, де вже існували громади голландських біженців. Особливо через канали реформатської протестантської церкви

розвивалися мережі спілкування та співпраці. Беззаперечним лідером був Вільгельм Оранський, який прийняв реформатську віру.

Розглянемо те, що помаранчевим вдалося отримати іноземну допомогу. У цьому відношенні він виграв від зовнішньої політики Альви, що викликало багато образи за кордоном [див.: 21, с. 34]. Альва не тільки неодноразово втручався у внутрішні справи Франції, він також вів комерційну війну з Англією і був втягнений в іспанські інтриги щодо англійської корони. Таким чином, коли Вільгельм Оранський почав розробляти новий план для збройного вторгнення в Нідерланди, він зміг отримати підтримку як Англії, так і Франції, до яких приєдналися помаранчеві Лідери гугенотів. Ця підтримка дозволила йому вторгнутися до Нідерландів з півдня і сходу. На півдні Монс і Валансьєн був завойований. Альві довелося відступити, як у військовому плані, так і політично. Відродження збройного опору принесло належне рішення відкласти введення двадцятого і десятого пенні. Вторгнення Помаранчевого також змусило Алву взяти свої сили назад з півночі та з Голландії. Незабаром стала Голландія центром повстання. Влітку 1572 майже всі великі міста Голландії (Амстердам був великим винятком), з різноманітних причин і з великою неохотою прийняв важливе рішення підтримувати Вільгельма Оранського [див.: 42, с. 32]. Похмура зима, торгова війна з англійцями, а також напади та блокади морських жебраків завдали серйозної шкоди торгівлі та комерції. Зростаюча бідність і масове безробіття сприяли почуттю розбрату, яке також підживлювалося непопулярною податковою політикою Альви та його політикою релігійних репресій [див.: 11, с. 18]. Важливу роль зіграло і сильне невдоволення іспанськими військами. Хоча міста не особливо любили грубих морських жебраків, вони вважали їх меншим злом у порівнянні з ненависними іспанськими військами. Нарешті, як і у випадку з Гаудою, міські судді часто були деморалізовані і не могли покладатися на готовність громадянського ополчення захистити місто.

Як тільки міста подолали свої вагання і відкрили свої ворота для жебраків, революціонери, як жебраки, так і реформатські протестантські меншини, швидко

взяли лідерство [див.: 15, с. 21]. Значною мірою революція в Голландії та Зеландії була справою рук організованих меншин, які завдяки своїй організованості та рішучості змогли взяти на буксир роз'єднану та невпевнену більшість.

Зупинімося на тому, що у серпні перспективи знову змінилися. Після розправи над лідерами гугенотів у ніч на святого Варфоломія французька корона різко змінила свою політику. Оскільки підтримка голландських повстанців була скасована, Альві стало легше відновити військову ініціативу та розпочати вражаючу й безжальну кампанію відвоювання [див.: 51, с. 28]. Помаранчевим довелося відступити до Голландії, єдиної фортеці повстання. У Голландії відбувалася важлива реорганізація провінційної адміністрації. У липні 1572 року в Дордрехті відбулося перше вільне засідання провінційних штатів. Було вжито заходів щодо фінансування та захисту повстання; була офіційно проголошена свобода віросповідання; і для реалізації цієї політики було створено три нові урядові ради. Ці заходи засвідчили революційний характер повстання в Голландії. Під умілим керівництвом Вільгельма Оранського штати Голландії скасували владу свого суверена та стали самоврядними [див.: 22, с. 24].

Спочатку здавалося, що Голландія вжила своїх заходів марно. Восени 1572 року провінція ніби зазнала краху під час військової кампанії Альви. Однак традиційний брак грошей в Іспанії та повстання іспанських військ підірвали енергійність кампанії герцога. Крім того, Альва не дотримав своїх обіцянок щодо відвоюваних міст і порушив правила середньовічної війни, грабуючи та винищуючи жителів міст, які запропонували будь-яку форму опору, наприклад Маліни, Цутфен і Наарден [див.: 28, с. 14]. Жорстокість іспанських військ спонукала Гарлем, Алкмар і Лейден до міцної оборони, і Альва не зміг завершити своє відвоювання.

Через його очевидну невдачу придушити голландське повстання герцог втратив довіру короля. 29 листопада 1573 року Альву змінив дон Луїс де Рекесенс. Рішення призначити Рекесенса було відзначене коливаннями та плутаниною [див.: 29, с. 26]. Філіп II був збентежений і не знав, якого курсу

слідувати щодо Нідерландів. Новий генерал-губернатор, настільки ж збентежений, прибув до Нідерландів без чітких інструкцій. Крім того, Рекесенсу незабаром довелося впоратися з військовими поразками, частими повстаннями та постійною нестачею грошей, оскільки війна з османами пожирала іспанську скарбницю. Незабаром Рекесенс дійшов висновку, що фінансово неможливо відвоювати Голландію.

На Рекесенса також тиснули лояльні провінції, які спонукали його розпочати переговори з Голландією та Зеландією. Як і десять років тому, піднялася центральна група римо-католиків, які вважали, що більш м'яка політика щодо протестантів-реформаторів буде дуже корисною для країни і навіть для церкви. Навіть Філіп II більше не заперечував проти переговорів. Король прийшов у відчай. Висловлюючи свою віру в «теорію доміно» XVI ст., він писав: «Я вважаю, що все є марною тратою часу, судячи з того, що відбувається в Нідерландах; і якщо вони будуть втрачені, решта [імперії] не проіснує довго, навіть якщо у нас буде достатньо грошей» [див.: 41, с. 18].

3 березня 1575 року в Бреді почалися мирні переговори з Голландією і Зеландією. Вони не мали результату. Релігійне питання було нерозв'язним. Філіп II не бажав надати релігійної терпимості, а Голландія і Зеландія наполягали на свободі віросповідання для протестантів-реформаторів [див.: 47, с. 29]. Політично вимога Голландії та Зеландії надати Генеральним Штатам широкі повноваження для вирішення інших важливих питань була настільки ж неприйнятною для Рекесенса, який захищав владу короля.

Таким чином Голландія і Зеландія продовжували свій революційний курс. Вони зміцнили співпрацю і уклали політичний союз. Оранський став «головою і найвищим губернатором обох провінцій». У Лейдені було засновано новий університет, де мала здобувати освіту нова політична еліта [див.: 35, с. 14]. Значною мірою цей прогрес відбувся завдяки духу та енергії Вільгельма Оранського. У свій «світлий час» князь постійно плекав єдність і боровся проти партикуляристських нахилів міст і їхнього небажання фінансувати боротьбу з

іспанцями [див.: 31, с. 18]. Поступово Голландія і Зеландія йшли до політичної незалежності. Восени 1575 року Голландські держави почали серйозно обговорювати можливість відмови від Філіпа II.

Після провалу Бредських переговорів війна була відновлена. Проте фінансове становище Філіпа II продовжувало погіршуватися, і король опинився перед безнадійною дилемою. Щоб вирішити свої фінансові проблеми, які, як знову і знову стверджували його радники, були абсолютно необхідними, Філіпу довелося оголосити декрет про банкрутство, в результаті чого фінансисти більше не бажали надавати подальші позики Іспанії [див.: 36, с. 34]. Таким чином стане неможливо оплачувати війська в Нідерландах, а провінції, як боявся Філіп, будуть втрачені. Виходу не було. Було оголошено банкрутство, і 1 вересня 1575 року потік грошей з Кастилії до Нідерландів припинився. Рекесенс був у жаху. Оскільки він уже заборгував своїм військам кілька років заборгованості, він був переконаний, що указ призведе до заколоту. Він мав рацію. Відвоювавши Зірікзее, іспанські солдати підняли заколот і почали дезертирувати.

5 березня 1576 р. несподівана смерть генерал-губернатора ще більше ускладнила складну ситуацію в провінціях. Раптом в уряді Нідерландів виник важливий вакуум влади.

2.3. Незалежність і сегрегація (1576-1588 рр.). Після смерті Рекесенса Державна рада стала тимчасовим урядом. На неї негайно чинили тиск ті, хто вже закликав Рекесенса шукати політичне рішення для Нідерландів, такі як штати Брабант, Фландрія та Ено [див.: 27, с. 21]. Центральні групи вимагали виведення всіх іноземців з Нідерландів, повернення до старого способу управління з чільним місцем для Генеральних штатів і деякі поступки до протестантів. Головною їх метою було позбутися заколоту і спустошення іспанських військ зокрема та іспанських чиновників загалом. Нідерландські провінції повинні були управлятися голландцями самостійно.

Варто звернутися до того факту, що державна рада була поставлена в незручне становище. Філіп II наполегливо забороняв їй як скликати Генеральні штати, так і вести переговори з Голландією і Зеландією. 4 вересня 1576 року трагедія Ради завершилася, коли її членів було заарештовано в Брюсселі. Хоча точні передумови цієї дії залишалися неясними, штати Брабант швидко скористалися ситуацією [див.: 34, с. 21]. Вони зробили революційний крок, до якого негайно приєдналися штати Ено, запросивши інші провінції (за винятком Голландії та Зеландії) на засідання Генеральних штатів, таким чином відкинувши принцип, що лише суверен лорд міг скликати Генеральні штати. Тим не менш, багато хто, особливо на півдні, прийняли це запрошення.

Звичайно, такий поворот подій дуже задовольнив Голландію та Зеландію, і зокрема Вільгельма Оранського, особливо тому, що Брабант також почав збирати війська для боротьби з іспанськими солдатами, що спустошували. Поширення повстання на інші провінції природно влаштувало Голландію та Зеландію; це також відповідало ідеалам про єдність усіх голландських провінцій. Таким чином, прохання фламандських держав про військову допомогу проти іспанських заколотників і запрошення Генеральних штатів розпочати переговори були охоче прийняті Голландією. Мирні переговори розпочалися в Генті 19 жовтня 1576 р. Протягом трьох тижнів було досягнуто врегулювання. 8 листопада було завершено умиротворення в Генті, «тверду і непорушну дружбу і мир» між усіма голландськими провінціями [див.: 38, с. 17]. Його головною метою було відбити іспанських заколотників і відновити всі привілеї. Проголосивши загальне прощення, Пацифікація постановила, що відтепер голландські провінції завжди допомагатимуть одна одній порадою та ділом, добром і кров'ю: «і особливо виганяти іспанських солдатів та інших іноземців і чужинців з країни, і щоб не допустити їх» [див.: 34, с. 18]. Провінції погодилися, що як тільки іноземців буде вигнано, Генеральні штати зберуться разом, щоб вирішити всі питання, що залишаються, включаючи релігійне питання [див.: 17, с. 22]. Крім того, пацифікація гарантувала свободу пересування та торгівлі та

призупинила дію едиктів щодо переслідування єретиків, гарантуючи, що сповідування римо-католицької релігії не буде перешкоджати.

Проте зупинімося на тому, що пацифікація не була «міцною і непорушною дружбою і миром», яким він проголосив себе. Найактуальніші проблеми, такі як ставлення до царя і релігійне питання, залишилися невирішені [див.: 20, с. 39]. Тут позиції сильно відрізнялися. Для Голландії та Зеландії про поступки в релігійному питанні не могло бути й мови. Біля того ж часу Генеральні штати мали намір, як резолюція від 6 жовтня 1576 року, щоб повернути Голландію та Зеландію під покору Філіпа II і захистити дотримання римо-католицької віри [див.: 11, с. 7].

Умиротворення в Генті було не міцним, а крихким миром. Нестерпна ситуація, загроза іспанських заколотників, які спустошили Антверпен незадовго до офіційного проголошення Пацифікації, убивши 8000 людей і спаливши значну частину перлини Нідерландів, спонукали Генеральні штати укласти мир з Голландією та Зеландією, щоб стало можливим перемогти їх спільного ворога [див.: 11, с. 24]. Генеральні штати сподівалися на політичне примирення, але ні в якому разі не збиралися приєднуватися до повстання Голландії та Зеландії.

Новий режим систематично намагався зміцнити позиції реформатської церкви за рахунок римо-католиків, проти яких велася нещадна кампанія. У цьому відношенні Гент мало зважав на зміст Пацифікації. Політика була надзвичайно успішною [див.: 20, с. 22]. За допомогою пильних міністрів Гент незабаром став оплотом реформатського протестантського радикалізму. Через два роки місто проголосило свою незалежність. У серпні 1579 року Гембіз оголосив, що суверенітет Філіпа II втратив свою силу і був переданий самому місту, і описав політичну систему нової республіки в термінах народного суверенітету.

В історії Нідерландської республіки Утрехтська унія мав велике значення, оскільки це стало більш-менш Республіканською конституцією [див.: 43, с. 21]. Крім того, в гарантії мешканцям своїх провінцій свободу совісті, Союз принципово віддячував за це політичним правом. Втім, як Союз був в основному

роботою невеликого авангарду з Голландії, Зеландії, Утрехта, Гельдерс і Гронінген мав безпосереднє обмежене політичне значення. Спочатку Помаранчевий тримався осторонь Союзу, відчайдушно намагаючись зберегти єдність між провінціями на основі пацифікація Гента та його політики віротерпимості. Спроба не вдалася; Арраська та Утрехтська унії були симптомами основного розриву, що відбувається в Нідерландах [див.: 12, с. 21]. Розрив став очевидним під час останньої драматичної спроби примирити всіх сторін у мирних переговорах у Кельні, які завершилися невдачею. Війна була відновлена, і все більше Генеральних штатів піддався тиску не лише тому, що Фарнезе відвоював деякі міста, а й тому, що провінції, що підтримують Генеральні штати не змогли організувати ефективну оборону та страждали від внутрішньої напруги. У Нідерландах знову запанував партикуляризм. Не тільки Гент почав свій радикальний курс, але й такі провінції, як Оверейсел, також демонстрували крайні партикуляристські настрої, намагаючись зберегти свою стару напівнезалежність, наскільки це було можливо [див.: 15, с. 22]. Сама Голландія також страждала від обмеження. Гауда, наприклад, дуже неохоче платив за оборону півдня. Навіть у Голландії він виступав за адміністративну децентралізацію, виступаючи за «мінімальний уряд» на рівні провінцій [див.: 42, с. 14]. Окремі провінції та міста не бажали йти на жертви загального блага, Генеральні штати постійно мали фінансові проблеми з набором і оплатою військ. Проте сама його політика була джерелом подальшого поділу. Зіткнувшись із плутаниною, партикуляризмом і поділом, князь як ніколи переконався, що іноземна допомога була потрібна [див.: 47, с. 16]. Сама по собі ця ідея була прийнятною для його прибічників. Зі стратегічних і прагматичних міркувань помаранчеві віддали перевагу французькій допомозі чи, точніше, допомозі Франсуа де Валуа, брата французького короля, герцога Алансонська, а з 1576 також герцога Анжу. Перші контакти з Анжу відбулися ще в 1573 році і в наступні роки часто ходили чутки про те, що Анжу планував інтервенцію в Нідерландах. У травні 1576 р. Голландія і Зеландія вже запропонувала йому

панувати над їхніми провінціями, у свою чергу, за військову підтримку та конституційні гарантії. Анжу відхилив пропозицію, але залишив зв'язок з голландцями. У 1577 р., незважаючи на те, що вони прийняли австрійського ерцгерцога Матіаса як генерал-губернатор, Генеральні штати також вели переговори з Анжу, який у липні 1578 р. повідомив своєму братові Генріху III, що він не міг більше ігнорувати благання про допомогу з боку Нідерландів. Анжу і його армія вирушили до Монса в Ено і після торгу переговорів у серпні була досягнута угода. Анжу був проголошений титулом «Захисник свободи Нідерландів», що зобов'язувало його надати державам військову допомогу, але це було зроблено не принести йому жодного політичного авторитету. Анжу, однак, отримав запевнення, що якщо Штати відмовляться від Філіпа II, він стане першим вибором наступника його на посаді лорда Нідерландів, хоча й з сильно обмеженими повноваженнями.

Звернемося до того, що 10 липня 1584 року Оранжа було вбито в Делфті. Його останні слова, «Боже, змилосердиться над моєю душею і над цим бідним народом», свідчать про велике замішання, яке охопило Нідерланди [див.: 19, с. 23]. Ця плутанина була зумовлена не в останню чергу військовими успіхами Олександра Фарнезе. Ці успіхи були не тільки результатом військового генія Фарнезе. Починаючи з приблизно 1579 року перемир'я з Османською імперією, покращення фінансових перспектив і зростаюче усвідомлення англійської загрози інтересам Іспанії в Нідерландах, а також у Новому Світі уможливили та спонукали до суттєвої зміни напрямку політики Іспанії з Середземномор'я на Атлантику і північ [див.: 25, с. 23].

Реконкіста Фарнезе, особливо між 1582 і 1585 роками, була вражаючою. Фландрія і Брабант були майже повністю відвойовані. Брюгге та Гент впали у 1584 році, Брюссель і, нарешті, Антверпен у 1585 році. Безпосередні наслідки для південних провінцій були драматичними. Тисячі людей покинули провінції [див.: 47, с. 22]. Близько половини населення покинуло Гент; Антверпен втратив близько 38 000 осіб, більше третини свого населення. Підраховано, що північні

провінції мали імміграцію щонайменше 100 000 осіб з південних провінцій [див.: 36, с. 22].

Іспанська реконкіста стривожила королеву Англії Єлизавету, яка не була зацікавлена в загальному пануванні Іспанії в Нідерландах. Хоча вона відмовилася від суверенітету, запропонованого їй Сполученими провінціями, вона вирішила втрутитися безпосередньо в Нідерланди. Договір Нонезух, укладений через три дні після падіння Антверпена, зобов'язувався отримати військову допомогу англійської армії за право розмістити англійські гарнізони в ряді голландських міст, таких як Флашинг і Бріл. Англійську армію очолив граф Лестер, один із довірених осіб королеви.

Цей договір означав де-факто оголошення Англією війни Іспанії. Це зміцнило ідею, пропаговану протягом кількох років при іспанському дворі, що «завоювання Англії стало ключем до голландської проблеми» і, по суті, також до захисту Америки [див.: 33, с. 23]. Філіп II погодився на план прямого морського нападу на Англію величезною «непереможною» армадою, до якої приєднався б експедиційний корпус із Фландрії. Роками цей план поглинав ресурси Іспанії. Це був грандіозний задум і, як виявилось влітку 1588 року, жахлива помилка [див.: 47, с. 28]. Конкретний план так і не був остаточно розроблений, а спілкування з Фарнезе було складним і неоднозначним. Насправді Фарнезе так і не зміг вирушити, оскільки голландці фактично заблокували фламандське узбережжя. «Непереможні», але незграбні кораблі самої Армади терпіли муки від мобільних англійських суден і нещадної погоди.

Катастрофа Армади стала військовим переломом у Нідерландах; іспанська реконкіста та її, здавалося б, нескінченна низка перемог були зупинені. Політично ситуація також змінилася. У 1586 році граф Лестер був проголошений у Сполучених провінціях. 4 лютого він навіть був призначений генерал-губернатором з «абсолютною владою» Генеральними штатами. Лестер, амбітний і кальвініст, підтриманий реформаторськими проповідниками та фламандськими та брабантськими біженцями, не вагався [див.: 29, с. 11]. У квітні він видав

заборону на торгівлю з ворогом під загрозою смертної кари. Спеціальна комісія повинна була контролювати, чи дотримуються купці нового розпорядження.

Тим часом між голландським населенням і англійськими військами, які стояли в багатьох містах, виникло велике взаємне роздратування. У січні 1587 року англійські гарнізони в Девентері і Зютфені були підкуплені, щоб перетекти до Іспанії, а потім гарнізони в Зволле, Арнемі та Остенде [див.: 19, с. 13]. Це сприяло антианглійським настроям серед населення, що допомогло підірвати проанглійську утрехтську фракцію, яка агітувала знову запропонувати Єлизаветі суверенітет. Коли Лестер повернувся до Нідерландів, він побачив, що його друзі настільки ослаблені, що він дійшов висновку, що йому доведеться захопити владу силою, щоб взяти ситуацію під контроль. Після літніх підготовок Лестер зайняв Гауду, Схунховен та кілька інших міст у вересні 1587 року. Однак спроба заарештувати Моріса та Олденбарневельта в Гаазі провалилася, як і спроба повстання жорстких кальвіністів у Лейдені. Коли особиста спроба Лестера отримати Амстердам у свій табір також провалилася, він здався і повернувся до Англії в грудні 1587 року.

Так закінчилася остання спроба зберегти Нідерланди «змішаною монархією» під іноземним урядом. Північні провінції вступили в більш ніж двостолітній період республіканського правління.

Розділ 3

ФАЗА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ (1588-1609 РР.)

У даному розділі дипломної роботи охопимо наступний хронологічний період в межах 1588-1609 рр., що включає в себе Десять років та підготовку перемир'я (два відповідні підрозділи).

3.1. Десять років (1588-1598 рр.). Термін «Десять років» був введений у 1857 році Робертом Фруїном, першим професором голландської національної історії у Лейденському університеті.

Звернімся перше до того, як нова республіка значно збільшила свою торгівлю та багатство з 1585 року, коли Амстердам замінив Антверпен як головний порт північно-західної Європи. Спочатку слід звернутися до перегляду певних історичних подій, що передували встановленню режиму в Голландії та Зеландії. Насамперед, після кількох невдалих спроб знайти відповідного регента на заміну Філіпа II, таких як Матіас Австрійський, Франциск Анжуйський та Вільгельм «Мовчазний» Оранський, голландські революціонери спрямували свої зусилля на встановлення союзу з Англією [див.: 19, с. 22]. Потім, у грудні 1585 року, до керівництва був запрошений Роберт Дадлі, 1-й граф Лестер. Проте, по-перше, протягом року після його прибуття Лестер втратив більшу частину громадської підтримки. По-друге, Лестер заборонив торгівлю з Південними Нідерландами та став на бік радикальних кальвіністів, що призвело до заборони поміркованим в Утрехті, які зверталися до регента в Голландії. Отже, внаслідок цього Лестер повернувся до Англії в грудні 1586 року, здійснивши коротку, але непопулярну повторну появу з червня по грудень 1587 року. Тим часом, Моріс Нассауський був призначений штатгальтером держав Голландії та Зеландії у день свого 18-річчя в листопаді 1585 року, а в березні 1587 року також став командувачем голландськими та зеландськими військами.

Зупинімося на керівництві двох штатгальтерів, Моріса та Вільяма Луї. Розглянувши їхню роботу, слід зазначити, що голландська армія була за короткий час ґрунтовно реформована. Спочатку, армія складалася з погано дисциплінованого та погано оплачуваного натовпу компаній найманців з усієї протестантської Європи [див.: 43, с. 23]. Проте, завдяки цьому, вона перетворилася на добре дисципліновану та добре оплачувану професійну армію з багатьма солдатами, що вміли користуватися сучасною вогнепальною зброєю, такою як аркебузи та мушкети. Ці реформи також вимагали тактичних нововведень, як, наприклад, зустрічний марш рядів мушкетерів для забезпечення швидкого залпового вогню. Таким чином, ці реформи стали прикладом для інших європейських армій у XVII столітті.

На закінчення зазначимо, що все сказане дає змогу зробити висновок про важливу роль Моріса Нассауського та Вільяма Луї в реформуванні голландської армії та консолідації політичної ситуації в регіоні [див.: 42, с. 21]. Підсумовуючи, слід сказати, що їхня діяльність сприяла утвердженню незалежності та стабільності Голландської Республіки.

Почнемо зі звернення до визначних етапів у розвитку подій. На початку, варто зазначити, що зовнішні підготовки Філіпа до вторгнення в Англію були вкрай очевидними. Ця зростаюча загроза примусила Єлизавету узяти більш нейтральну позицію в Нідерландах. Потім, Йохан ван Олденбарневельт без перешкод продовжував розбивати опозицію, що було ключовим моментом у тій ситуації [див.: 41, с. 22]. По-перше, Єлизавета розуміла, що для перемоги над загрозливим вторгненням їй необхідна співпраця з голландським флотом. Протистояння політиці Олденбарневельта або підтримка його ворогів, ймовірно, не принесли б успіху. Становище Голландії також поліпшилося після трагічної загибелі Адольфа Ньювенаарського в жовтні 1589 року. Ця подія дала Олденбарневельту можливість зміцнити свою позицію на посаді штатгольда деяких провінцій разом з Морісом, з яким він співпрацював. Розглянемо роль новоствореного голландського флоту у розгромі іспанської армади в серпні 1588

року [див.: 48, с. 23]. Також варто відзначити дії ветеранів Sea-Beggar, що під командуванням адмірала Юстинуса ван Нассау блокували певні місця, недоступні для більших військових кораблів, таких як іспанські та англійські галеони. Це надавало голландцям незаперечну перевагу в морі, навіть з урахуванням певних технічних обмежень їхнього флоту [див.: 41, с. 14]. Необхідно зупинитися на важливому елементі плану вторгнення - транспортуванні армії Парми через Ла-Манш на беззбройних баржах за захистом кораблів Армади. Ця стратегія стикалася з непереможною перешкодою - домінуванням голландського флоту, яке забезпечувало безпеку для Англії. Підсумовуючи, англійський флот розгромив іспанську армаду до висадки армії Парми, що змінило динаміку голландської справи та врятувало армію Фландрії від смерті, яку планували для них.

На початку, слід відзначити, що війна трьох Генріхів досягла свого піку 1 серпня 1589 року після вбивства Генріха III, залишивши Генріха Наварського єдиним перспективним кандидатом на трон. Проте спадкоємство Генріха IV стало причиною подальшого загострення громадянської війни, оскільки Католицька Ліга повністю відкинула його [див.: 48, с. 13]. Потім, 7 вересня 1589 року, король Іспанії Філіп II дав наказ Пармі, командувачу Фландрською армією, перенести всі доступні сили на південь, щоб завадити Генріхові у вступі на трон. Такий хід Філіпа виходив із стратегічних міркувань, оскільки для нього Нідерланди стали вторинною проблемою порівняно зі зв'язаною з Францією ситуацією, де він боявся потенційного суперництва між протестантською Францією, Іспанією та Нідерландами.

Зупинімося на втручанні Філіпа на боці французьких католиків, що надало голландським повстанцям відсіч від безжального тиску Парми. Тим часом, після загибелі Адольфа ван Ньювенаара, Олденбарневельт призначив Моріса штатгальтером деяких провінцій та підготував ґрунт для змін в політичному керівництві. Важливо також звернутися до дій Вільгельма Луї, який двічі їздив до Гааги в 1589 році, просивши збільшити армію та перейти від оборонної до

наступальної війни. Початкова настороженість Штатів виявилася переваженою, але в розвитку подій ця ідея набула більшої актуальності.

Парма спочатку розпочав дві успішні кампанії проти Франції та вже 19 вересня 1590 року ввійшов у Париж, але його відсутність у Нідерландах насамперед дала голландським повстанцям на півночі можливість для контрнаступу [див.: 52, с. 21]. Потім, 4 березня 1590 року, Бреда була відбита завдяки хитрості та значній допомозі англійської армії під командуванням сера Френсіса Вера. Однак Фарнезе не відповів, що підбадьорило Штати підтримати наступальні військові операції в кампанії 1591 року.

Армія штатів розробила новий підхід до облогової війни, зібравши вражаючий потяг облогової артилерії, перейшовши в наступ у 1591 році. Тим часом Моріс використав свою значно збільшену армію, яка включала підкріплення з Англії та нові методи транспортування річковими суднами, щоб очистити долину річки Ейссел [див.: 42, с. 18]. Це дозволило йому захопити Зютфен і Девентер, а потім напасти на Оммеланден і Кнодсенбург. Таким чином, у липні 1591 року він розбив іспанців під час облоги Кнодсенбурга. Моріс завершив кампанію, захопивши Хюльста у Фландрії та Неймегена у Гелдерланді, що змінило контрольні лінії у східній частині Нідерландів.

Наступного року Моріс приєднався до свого двоюрідного брата Вільяма Луї у взятті Стінвейка, де завдяки артилерійським знаряддям, що випустили 29 000 пострілів, місто здалося через 44 дні. Аж ніяк не менше, в тому ж році була зменшена фортеця Куворден після шести тижнів безжального бомбардування, переводячи Дренте під контроль Генеральних штатів [див.: 22, с. 21]. Зазначимо, що все сказане дає змогу зробити висновок про успішність та ефективність стратегій, які використовувалися голландськими повстанцями в цих кампаніях.

З 14 січня по 10 лютого 1593 року Нідерландська республіка та герцогство Бульйонське спільно провели першу з двох Люксембурзьких кампаній. Спочатку це не призвело до територіальних здобутків, але завдало шкоди люксембурзькій сільській місцевості та успішно зуміло відвернути увагу іспанської армії [див.:

41, с. 18]. Насамперед слід звернутися до того, що незважаючи на те, що іспанський контроль над північно-східними Нідерландами тепер висів на волосині, Голландія наполягала на тому, щоб спочатку було захоплено Гертрейденберг. Це сталося після вражаючої облоги в березні–червні 1593 року, яку навіть знатні дами Гааги розглядали як туристична пам'ятка. По-друге, лише наступного року штатгальтери знову зосередили свою увагу на північному сході [див.: 51, с. 21]. Тим часом партикуляристські сили у Фрісландії на чолі з Карелом Роордою намагалися поширити свою гегемонію на інші північно-східні провінції. Це було тимчасово вирішено рішенням, нав'язаним Голландією, поставивши на її місце Фрісландію, що викликало обурення у фризів [див.: 14, с. 8]. Тим не менше, Голландія намагалася уникнути витрат на тривалу облогу міцно захищеного проіспанського міста Гронінгена, запропонувавши цьому місту привабливу угоду, яка зберегла б його статус у вічному конфлікті з Оммеланден.

Проте ця дипломатична ініціатива провалилася, і Гронінген був підданий двомісячній облозі. Внаслідок цього, після капітуляції 22 липня 1594 року до міста ставилися «поблажливо», хоча католицьке богослужіння відтепер було заборонено, а велика частина католицького духовенства, яке шукало притулку в місті з 1591 року, була змушена втекти до Південних Нідерландів [див.: 41, с. 8]. Тим часом, провінція Гронінген, Сіті та Оммеланден, тепер була прийнята до Утрехтського Союзу як сьома провінція з правом голосу відповідно до компромісу, нав'язаного Голландією. Раніше ніж перейти до другої Люксембурзької кампанії, необхідно зупинитися на тому, що падіння Гронінгена змінило баланс сил у німецькому графстві Східна Фрісландія. Відтоді Генеральні штати розмістили гарнізон в Емдені, змусивши графа визнати їх дипломатичним шляхом у Делфзейльському договорі 1595 року. По-перше, це також дало республіці стратегічний інтерес у долині річки Емс. Розглянувши другу Люксембурзьку кампанію (січень–червень 1595), було встановлено, що вона призвела до тимчасової окупації Юї в нейтральному Льежі голландськими

державами в лютому-березні 1595 року, але незабаром вони були вигнані, а герцог Буйонський також був знову вигнаний з прикордонних фортець Люксембурга. Тому необхідно розглянути, що все сказане дає змогу зробити висновок про стратегічні маневри та дипломатичні перемовини Нідерландів в цьому періоді.

Після смерті ерцгерцога Ернста в 1595 році ерцгерцог Альберт був відправлений до Брюсселя, щоб замінити свого старшого брата на посаді генерал-губернатора Габсбургських Нідерландів. Першочерговим завданням було відновлення військової позиції Іспанії в Нідерландах [див.: 13, с. 37]. Спочатку це не було легко, але він здивував своїх ворогів, захопивши Кале та прилеглий Ардрес у французів і Хюльст у голландців. Однак ці успіхи були зведені нанівець третім банкрутством іспанської корони пізніше того ж року [див.: 11, с. 38]. Головною причиною цього була успішна атака англо-голландської оперативної групи на Кадіс. Це означало, що виплати армії припинилися, що призвело до повстань і дезертирства. 1597 рік ознаменувався низкою іспанських військових катастроф. Тим часом, стратегічний інтерес республіки до долини річки Емс посилювався під час великого наступу штатгольдерів у 1597 році.

Звернемося до того, як Іспанська армія Альберта спробувала здивувати Толена, але англо-голландська армія Моріса випередила їх і розгромила їх під Тюрнхаутом у рідкісній різкій битві в січня. Потім він захопив фортецю Рейнберг, стратегічну переправу через Рейн, а згодом Грунло, Олдензаль і Енсхеде, перш ніж захопити графство Лінген. Після цього Моріс перейшов до Німеччини і захопив Лінген і однойменний повіт [див.: 18, с. 24]. Захоплення цих міст на деякий час забезпечило панування голландців над східним Оверейселом і Гелдерландом, які до цього часу міцно перебували в руках іспанців. Після Вервенського миру 2 травня 1598 року стосунки між Іспанією та Францією змінилися, що звільнило Фландрську армію для операцій у Нідерландах [див.: 19, с. 23]. Філіп поступився тронами Нідерландів своїй старшій доньці Ізабеллі

та її чоловікові Альберту, які відтепер правили як співправителі. Невдовзі, поступка Нідерландів теоретично полегшила досягнення компромісного миру, оскільки і ерцгерцоги, і головний міністр нового короля, герцог Лерма, були менш гнучкими щодо Республіки, ніж Філіп II. Проте, не вдалося досягти миру через різницю в умовах, що призвело до масових повстань.

Отже, підсумувавши Десять років, можемо стверджувати, що успіхи Голландії були зумовлені не лише тактичною майстерністю Моріса, а й фінансовим тягарем, який понесла Іспанія, замінюючи кораблі, втрачені під час катастрофічної кампанії іспанської армади в 1588 році, а також потребою переобладнати свій флот, щоб відновити контроль над морями після наступної англійської контратаки. Насамперед, однією з найбільш помітних особливостей цієї війни є кількість заколотів військ в іспанській армії через заборгованість по зарплаті. Відомо, що в період з 1570 по 1607 рік відбулося щонайменше 40 повстань. Раніше ніж перейти до впливу французької війни на стан фінансів Іспанії, варто зупинитися на тому, що у 1595 році, коли король Франції Генріх IV оголосив війну Іспанії, іспанський уряд знову оголосив про банкрутство. Проте, завдяки цьому, відновивши своє панування на морі, Іспанія змогла значно збільшити постачання золота та срібла з Америки, що дозволило їй посилити військовий тиск на Англію та Францію. По-перше, до цього часу стало зрозуміло, що іспанський контроль над Південними Нідерландами сильний. Проте контроль Голландської Республіки над Зеландією означав, що вона закрила гирло Шельди, вхід до важливого порту Антверпен. Амстердамський порт отримав значну користь від блокади порту Антверпен, настільки, що купці на Півночі почали сумніватися в бажаності відвоювання Півдня. Тим не менше, таким чином, оскільки майбутні кампанії були здебільшого обмежені прикордонними районами нинішніх Нідерландів, демографічне, економічне та політичне серце Республіки Голландія залишалось в мирі, починаючи голландський Золотий вік. Внаслідок цього, все сказане дає змогу зробити висновок, що успіхи Голландії в цей період в значній мірі були обумовлені складними геополітичними та

економічними умовами, які включали в себе не лише тактичні досягнення, а й фінансові труднощі її супротивника.

3.2. Підготовка до перемир'я (1599-1609 рр.). 1599–1609 рр. стали наступним етапом Вісімдесятилітньої війни між Іспанською імперією та новоствореною Голландською республікою. Він послідував за Десятьма роками (1588–1598), які відзначилися значними завоюваннями голландської державної армії під керівництвом штатгольдерів Моріса Нассауського та Вільяма Луїса Нассау-Ділленбурзького, і завершився укладенням Дванадцятирічного перемир'я (1609–1621).

Спочатку, хоча 6 травня 1598 року Філіп II Іспанський заповів Габсбурзькі Нідерланди своїй старшій дочці Ізабеллі та її чоловікові (племіннику Філіпа) Альберту VII, ерцгерцогу Австрії, від них очікувалося відвоювання та повторне католицювання Північної землі, яка на той час була міцно в руках Сполучених провінцій, які прагнули незалежності [див.: 18, с. 18]. По-перше, вища військова влада Фландрської армії залишалася в руках нового короля Іспанії, Філіпа III, брата Ізабелли. До того ж, австрійський ерцгерцог і ерцгерцогиня повинні були «політично підкорятися» (хоча ніяких подробиць не було зазначено, як) Філіппу III, який також успадкував би Нідерланди, якщо їхній шлюб залишився бездітним [див.: 42, с. 24]. Внаслідок цього, нечіткий розподіл суверенітету між Брюсселем і Мадридом створив напруженість між ними, яка виявилася, коли виникали конфлікти щодо того, хто має повноваження робити пропозиції та домовленості під час переговорів про перемир'я, який розпочався у 1606–1607 рр. [див.: 15, с. 2].

Отже, все сказане дає змогу зробити висновок, що ці події відбувалися в контексті складних політичних та сімейних зв'язків між Габсбургами та Іспанією, що вплинуло на розподіл влади в Нідерландах та привело до напруженості між різними владними структурами.

У квітні 1599 року була зроблена спроба іспанського удару по Голландії. Спочатку, Франсіско де Мендоса, адмірал Арагону, отримав наказ від ерцгерцога Австрійського здійснити наступ на Боммелервард. Насамперед, цей план передбачав відсічення Голландії та отримання більш сприятливих умов у мирному процесі. Проте, по-перше, наступ пішов невдало з самого початку. Мендоса з 12 000 солдатів на конях і пішоходах спробував пройти до Зальтбоммеля, зайнявши Шенкеншанц 28 квітня, але був відбитий невеликим англійським гарнізоном [див.: 15, с. 24]. Отже, іспанці обійшли форт, зайняли форт Кревекур і побудували форт Сінт-Андріс біля Гереваардена. Таким чином, була спроба облоги міста Зальтбоммель іспанськими військами, але була знята наближенням англо-голландських військ у 10 000 піхоти та 3 000 кавалерії під проводом Моріса Нассауського.

На закінчення, іспанці зазнали поразки в облозі Зальтбоммеля (15 травня – 22 липня 1599 р.) і в подальших спробах відновити ініціативу [див.: 28, с. 24]. Внаслідок цього, Мендоса відступив, і іспанська армія опинилася в хаосі: повстання, дезертирство та хвороби почалися. Загалом, все сказане дає змогу зробити висновок, що ця спроба іспанського удару показала недоліки та важкість реалізації стратегічних планів в умовах активних дій противника.

Тоді Моріс скористався широким повстанням. Насамперед, він повернув Вахтендонк, а потім розпочав кампанію в околицях для повернення іспанських військ. По-перше, Моріс запропонував гроші гарнізону форту Кревекер, який легко здався. По-друге, гарнізон форту Сан-Андреас повстав проти офіцерів, але залишив форт як заставу. Таким чином, після короткої облоги і неуспішних спроб допомогти іспанським силам, форт Сан-Андреас передали голландцям. Насамперед, стало зрозуміло, що іспанський контроль над Південними Нідерландами сильний. Однак контроль над Зеландією дозволив Голландській Республіці блокувати Шельду, важливий вхід до порту Антверпен [див.: 27, с. 22]. Тим самим, Голландська Республіка отримала перевагу у торгівлі. Отже, голландці вирішили створити свій військово-морський флот для захисту торгівлі.

Внаслідок цього, їхні флоти стали серйозною загрозою для Іспанії. Проте, тим часом, мир з Францією та таємні переговори зробили Іспанію менш впевненою у власних можливостях. Це призвело до масових повстань [див.: 47, с. 26]. Звернімося до битви під Ньївпортом, де армія Генеральних штатів дала велику битву іспанцям, але потім Моріс змушений був відступити. На закінчення, підсумовуючи, можна сказати, що Голландська Республіка виявилася дуже впевненою в своїх діях, розвиваючи стратегії, які дозволили їм виграти важливі битви, але іспанська загроза залишалася серйозною до тих пір, поки Голландці не змогли повністю контролювати свої морські території.

Потім було облегла Остенде на ському узбережжі, порт Остенде. Насамперед, облога тривала три роки і вісімдесят днів. Потім штатгольдери знищили ще кілька іспанських фортець. По-перше, Райнберг капітулював у 1601 році, а Слюс і Аарденбург були захоплені, що мало стати державами Фландрії [див.: 43, с. 29]. Таким чином, ці перемоги позбавили ерцгерцогів значної частини їхньої пропагандистської цінності.

Проте, внаслідок цього, Моріс двічі марно обложив Гертогенбос, тоді як Спінола дебютував як геновський полководець. Тим не менше, Спінола виявився гідним супротивником Моріса, який втратив Лохем та не зміг облоги Олдензаль. Аж ніяк не слід забувати про те, що війна поширилася за кордон, з Голландською колоніальною імперією та битвами у Південній Америці. Тим часом, голландський флот здобув перемогу в битві за Гібралтар, а голландці напали на заморські колонії Португалії. Отже, завдяки цьому, Іспанія відвернула свої ресурси від Нідерландів. Зазначимо, що іспанці змінили тактику в Південній Америці, спробуючи завоювати знову деякі території.

На закінчення зазначимо, що після дорогої кампанії Спіноли та морської поразки під Гібралтаром Філіп III оголосив про призупинення виплат 9 листопада 1607 року, і іспанська держава стала банкрутом. Баланс сил призвів до балансу виснаження. Після десятиліть війни обидві сторони нарешті були готові розпочати переговори й таким чином почали підготовку до перемир'я. Важливим

є той факт, як стратегічним результатом іспанських завоювань у 1605–06 роках було те, що квартали Твенте та Зютфен залишалися нічиєю землею до 1633 року, протягом якого вони були змушені платити данину іспанським військам, які часто блукали там за бажанням. Тим не менш, в Іспанії перемир'я сприймалося як велике приниження. Перемир'я принесло користь голландцям, тоді як Іспанія не побачила відчутної користі, якщо взагалі була. Перемир'я принесло не тільки фактичне визнання незалежності Нідерландів, але й закриття річки Шельда для руху в Антверпен і з Антверпена, а також дозвіл голландських комерційних операцій на іспанських і португальських колоніальних морських шляхах. Тепер обидві сторони почали інтенсифікацію будівництва фортець, яка почалася в середині 1590-х років, огортаючи Республіку подвійним поясом фортець на її зовнішніх кордонах (зовнішній іспанський і внутрішній голландський пояси). Цей пояс проходив від Емдена на північному сході через Буртанж, Куворден, Зволле, лінію Ейссел, Девентер і Зютфен; до Арнема та Неймегена, а потім на захід, вздовж Маасу до Граве, Хойсдена та Гертрейденберга; і, нарешті, на південь вздовж лінії через Берген-оп-Зом до Лілло, на північ від Антверпена, і знову на захід до узбережжя в Кадзанді через Слюс. Нідерландські фортеці, переважно за межами провінцій власне Утрехтського союзу, мали гарнізони з найманців, які, хоч і оплачувалися за рахунок окремих провінцій, перебували під федеральним командуванням з 1594 року. Голландська державна армія мала таким чином стати справді федеральною армією, яка складається переважно з шотландських, англійських, німецьких і швейцарських найманців, але під командуванням голландського офіцерського корпусу. Чисельність цієї постійної армії майже потроїлася до 50 000 між 1588 і 1607 рр.

Розділ 4

ДВНАДЦЯТИРІЧНЕ ПЕРЕМИР'Я (1609-1621 РР.) ТА ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП ВІЙНИ (1621-1648 РР.)

У цьому розділі роботи звернімося перше до аналізу подій, що відбувалися протягом дванадцятирічного перемир'я — це припинення вогню під час між Іспанією та Нідерландською Республікою, погоджене в Антверпені 9 квітня 1609 року та закінчилося 9 квітня 1621 року. Тоді як європейські держави, такі як Франція, почали розглядати Республіку як суверенну державу, іспанці розглядали це як тимчасовий захід, вимушений їм через фінансове виснаження та внутрішні проблеми, і формально не визнавали незалежності Нідерландів до Вестфальського договору 1648 року. Перемир'я дозволило Філіппу III зосередити свою ресурси в інших місцях, тоді як ерцгерцоги Альберт та Ізабелла використовували його для зміцнення правління Габсбургів і впровадження Контрреформації в Південних Нідерландах. Пізніше роки 1621–1648 стали завершальним етапом війни між Іспанською імперією та новоствореною Голландською республікою. Воно почалося після закінчення Дванадцятирічного перемир'я і завершилося Мюнстерським миром у 1648 році, що опишемо у другому підпункті розділу.

4.1. Дванадцятирічне перемир'я (1609-1621 рр.). Перше варто звернутися до контексту, до того, що Голландська республіка досягла значних військових успіхів у 1590-х роках. Після падіння Антверпена в 1585 році іспанський Філіп II наказав Олександрю Фарнезе спрямувати свої військові дії спочатку на невдалу кампанію Іспанської армади, а потім проти Франції, щоб запобігти спадкоємству Генріха IV, протестанта. У наступні роки Фландрська армія була повністю в обороні. Нездатний витримати вартість війни на трьох фронтах, Філіп II був змушений оголосити про призупинення платежів у 1596 році. Скрутне становище Іспанії було спритно використано штатгальтером

Морісом. У серії кампаній армія Республіки здивувала Бреду в 1590 році, наступного року взяла Девентер, Хульст і Неймеген, а в 1594 році захопила Гронінген. На цьому етапі армія Фландрії втратила майже всі свої стратегічні позиції на північ від великих річок.

Однак на рубежі століть конфлікт почав заходити в глухий кут. Після вступу на престол Філіпа III в Іспанії та ерцгерцогів Альберта та Ізабелли в Габсбурзьких Нідерландах у 1598 р. армія Фландрії спробувала відновити наступ на Нідерландську Республіку [див.: 47, с. 14]. Хоча він зазнав тактичної поразки в битві при Ньївпорті 2 липня 1600 року, він досяг успіху у своїй стратегічній меті — відбити голландське вторгнення у Фландрію. Тривала облога Остенде (1601–1604) яскраво продемонструвала баланс сил [див.: 17, с. 24]. Обидві сторони вкладали величезні ресурси в облогу або захист міста, яке було перетворене на руїни. Амброджо Спінола, який змінив ерцгерцога Альберта на посаді польового командувача, зрештою захопив місто 22 вересня 1604 року, але лише ціною втрати Слуїса.

Тим часом дипломатії Габсбургів вдалося відійти від двох фронтів. У 1598 році Генріх IV і Філіп II завершили франко-іспанську війну Вервенським миром [див.: 28, с. 20]. Через шість років Яків I, Філіп III та ерцгерцоги завершили англо-іспанський конфлікт Лондонським договором. Разом ці договори дозволили Габсбургам зосередити свої ресурси на війні проти голландців у надії завдати вирішального удару. Наступного року Спінола перехопив ініціативу, вперше з 1594 року розпочавши війну на північ від великих річок. Раптом Голландська республіка отримала ворога, який загрожував її серцю. До 1606 року іспанська армія захопила Олдензаль, Лохем, Лінген, Рейнберк і Гроенло, незважаючи на зусилля Моріса Нассауського [див.: 42, с. 14]. Проте союзники республіки продовжували надавати матеріальну підтримку. Крім того, успіхи Габсбургів у Нідерландах були дорогою ціною. Іспанці не завдали нокаутального удару, на який вони сподівалися, тоді як голландська Ост-Індська компанія зробила серйозні кроки в торгівлі португальськими спеціями, створивши бази на

Молуккських островах. Ці успіхи сигналізували про те, що конфлікт може поширитися далі на Іспанську заморську імперію. 9 листопада 1607 Філіп III оголосив про призупинення виплат. Баланс сил призвів до балансу виснаження. Після десятиліть війни обидві сторони нарешті були готові розпочати переговори.

Розглянемо то, як дві протидорчі сторони почали висувати окремі ініціативи на початку сезону кампанії 1606 року. Контакти посилювалися, коли Альберт доручив отцю Яну Несну в березні 1607 року знайти попередні умови, які необхідно було б виконати для офіційних переговорів [див.: 40, с. 21]. Вихований протестантом, Нейен прийняв католицизм і приєднався до францисканського ордену. Проте цей крок, схоже, не вартував йому давнього доступу до Моріса Нассауського, що зробило його цінним посередником. Під виглядом візиту до матері в Сполучених провінціях Нейен подорожував між Брюсселем і Гаагою. Генеральні штати республіки наполягали на попередньому визнанні їх незалежності, на що Альберт погодився, хоча й із значними застереженнями.

12 квітня 1607 Сполучені провінції та Габсбурзькі Нідерланди погодилися на припинення вогню, яке діяло вісім місяців і набуло чинності 4 травня. Пізніше режим припинення вогню було продовжено, щоб включити операції на морі. Навіть тоді було важко отримати згоду Філіпа III [див.: 37, с. 3]. Король був приголомшений готовністю Альберта поступитися в питанні незалежності. Лише безвихідне становище фінансів Іспанії змусило його ратифікувати угоду. Припинення вогню кілька разів подовжувалося для переговорів, які зрештою призвели до підписання Дванадцятирічного перемир'я.

Мирна конференція відкрилася в Гаазі 7 лютого 1608 року. Переговори проходили в Бінненхофі, в кімнаті, яка з тих пір стала відомою як Тревесзаль. Оскільки Моріс відмовився взяти участь у конференції, керівництво делегацією Республіки було передано його двоюрідному брату Вільгельму Луї Нассауському, штатгальтеру Фрісландії, Гронінгена та Дренте. Головним

учасником переговорів з голландської сторони був впливовий земельний адвокат Голландії Йохан ван Олденбарневельт [див.: 29, с. 2]. Делегацію Габсбурзьких Нідерландів очолював Амброджо Спінола. Його головним учасником був головний президент Жан Річардо. Їм допомагали Нейен, держсекретар і військовий міністр Дон Жуан де Манчісідор і аудієнсіє Луї Веррейкен. Окремої делегації для короля Іспанії не було. Делегати ерцгерцогів були уповноважені вести переговори від його імені.

Варто згадати про те, як ряд князів направили на конференцію свої делегації. Французьку команду посередників очолив досвідчений переговорник і президент парламенту Бургундії П'єр Жанен [див.: 32, с. 5]. Англійську делегацію очолив посол у Гаазі та майбутній державний секретар Ральф Вінвуд. Король Данії Крістіан IV прислав свого майбутнього канцлера Якоба Ульфельдта. Інші посередники представляли Пфальц, Бранденбург, Ансбах і Гессен-Кассель. Курфюрст Кельнський і герцог Юліхський і Клевський прислали спостерігачів. Більшість цих делегатів пішли, оскільки конференція затягувалася, лише французькі та англійські посередники залишилися до кінця.

Конференція не дійшла згоди щодо умов мирного договору і 25 серпня розпалася. Сторони не змогли прийти до компромісу в питаннях колоніальної торгівлі та релігії. Щоб захистити Іспанську імперію, Габсбурги вимагали від голландців припинити всю навігацію на південь від екватора [див.: 33, с. 7]. Це була ціна, яку меркантильні Сполучені Провінції відмовилися платити. Ця вимога надихнула Гуго Гроція опублікувати його знамениту *Mare Liberum* на захист голландської відмови. Сполучені провінції також відхилили вимогу Габсбургів щодо надання католикам у Республіці свободи віросповідання, вважаючи це втручанням у їхні внутрішні справи. Незважаючи на ці невдачі, французьким і англійським посередникам все ж вдалося переконати обидві сторони погодитися на тривале перемир'я. Зберегла б мир, зберігаючи мовчання на всі спірні теми. З огляду на довший і короткий періоди термін перемир'я встановлювався на дванадцять років.

Офіційні переговори були відновлені 28 березня 1609 року в мерії Антверпена. 9 квітня обидві делегації поставили свої підписи під текстом. Процес ратифікації виявився складним. У Республіці такі міста, як Амстердам і Делфт, побоювалися, що перемир'я зменшить їхню торгівлю. Штати Зеландії обурювалися втратою прибутку від каперства і наполягали на збереженні блокади Шельди [див.: 30, с. 14]. Філіп III мав власні причини відмовитися. Знадобилося кілька місій з двору ерцгерцога, перш ніж він був готовий ратифікувати договір 7 липня 1609 року.

Зміст перемир'я полягав у тому, що габсбурги погодилися розглядати Об'єднані провінції як незалежну державу на час перемир'я. Формулювання статті було неоднозначним. Голландська версія угоди більш-менш стверджувала, що незалежність Республіки була визнана, тоді як французький текст припускав, що Республіка буде розглядатися як незалежність [див.: 22, с. 23]. Усі військові дії припиняться на дванадцять років. Обидві сторони здійснюватимуть свій суверенітет на територіях, які вони контролювали на дату угоди. Їх армії більше не будуть стягувати контрибуцію на ворожій території, усі заручники будуть звільнені. Приватництво було б припинено, обидві сторони придушували б акти піратства проти іншої. Відновиться торгівля між колишніми воюючими сторонами. Голландським торговцям або морякам буде надано такий самий захист в Іспанії та Нідерландах ерцгерцога, яким користувалися англійці згідно з Лондонським договором. Це означало, що їх не можна було переслідувати за їхні переконання, якщо вони не ображали місцеве населення. Зі свого боку голландці погодилися припинити блокаду фламандського узбережжя, але відмовилися дозволити вільне судноплавство по Шельді.

Також вигнанцям із Південних Нідерландів було дозволено повернутися, але вони повинні були прийняти католицизм. Маєтки, захоплені під час війни, будуть повернуті або компенсована їх вартість. Кілька аристократичних сімей могли отримати вигоду від цієї статті, з Морісом Нассауським та його братами і

сестрами в першу чергу серед них. Практичні аспекти реституції були узгоджені в окремому договорі від 7 січня 1610 р.

Угода мовчала про питання торгівлі з Індією. Він не підтверджував претензії Іспанії на виключні права навігації, а також не підтримував голландську тезу про те, що вона може торгувати або оселятися там, де раніше не було окупації ні іспанцями, ні португальцями [див.: 22, с. 9]. Перемир'я не полегшило становище католиків у Республіці чи протестантів у Габсбурзьких Нідерландах. Хоча вони не зазнавали активних переслідувань, вони не могли публічно сповідувати свою релігію і залишалися відсторонені від державних посад.

Хоча на міжнародному рівні був мир, політичні заворушення охопили внутрішні справи Нідерландів. Те, що почалося як теологічна сварка, призвело до заворушень між протестантами (армініанами) і контрремонстрантами (гомаристами). Загалом регенти підтримували перших, а цивільні — других. Навіть уряд долучився: Олденбарневельт став на бік протестантів, а штатгер Моріс Нассауський — їхніх опонентів. Зрештою, Дортський Синод засудив протестантів за єресь і відлучив їх від національної Громадської Церкви. Ван Олденбарневельт був засуджений до смертної кари разом зі своїм союзником Жилем ван Леденбергом, тоді як двоє інших союзників Ремонстранта, Ромбут Гогербетс і Гуго Гроцій, отримали довічне ув'язнення.

Не раз здавалося, що перемир'я ось-ось зірветься. Криза спадкоємства герцогств Юліх-Клевс-Берг призвела до серйозної напруженості під час облоги Юліха 1610 року та протистоянь, які призвели до Ксантенського договору 1614 року. Також Петрус Пекіус Молодший очолив невдалу спробу поновити перемир'я в 1621 році.

4.2. Заключний етап війни (1621-1648 рр.). Хоча голландці та іспанці брали участь у протилежних сторонах війни за Юліхську спадщину (червень 1609 – жовтень 1610; травень – жовтень 1614) в Юліх-Клевс-Берг, вони старанно

уникали один одного, і тому військові дії ніколи не поширювалися назад в Габсбурзькі Нідерланди, і перемир'я зберігалося. Тим не менш, спроби домовитися про остаточний мир також зазнали невдачі, і війна відновилася, як і передбачалося, у 1621 році [див.: 7, с. 20]. По суті, вона стала побічним театром ширшої Тридцятилітньої війни, яка вже спалахнула Богемським повстанням у 1618 р. у східних частинах Священної Римської імперії (Богемії та Австрії), протиставивши протестантський союз Центральної Європи проти Католицької ліги, хоча ці два конфлікти ніколи не злилися повністю. Кілька разів — зокрема, іспанці завоювали Бреду в 1625 році, але голландці повернули її в 1637 році — Нідерландська Республіка змогла завоювати східні прикордонні форти Олдензаль (1626) і Гроенло (1627), велике брабантське місто Гертогенбос (1629), укріплені міста Венло, Рурмонд і Маастрихт уздовж Маасу (1632), а також Сасван-Гент (1644) і Хюльст (1645) у Зеландії Фландрії.

Адміністративна ситуація голландського уряду погіршилася в останні роки Моріса. Йому вдалося надто успішно зібрати кермо влади в свої руки після перевороту в 1618 році. Він повністю домінував у голландській політиці та дипломатії в перші роки після цього, навіть монополізувавши невдалі мирні переговори до закінчення терміну перемир'я. Подібним чином політичні Контрремонстранти тимчасово перебували під повним контролем, але недоліком було те, що його уряд був надмірно розширений, і надто мало людей виконувало важку роботу на місцевому рівні, що було вкрай необхідно для того, щоб урядова машина працювала безперебійно в децентралізованих Нідерландах. Традиційна роль Голландії як лідера політичного процесу була тимчасово звільнена, оскільки Голландія як центр влади була ліквідована. Морісу довелося робити все самотужки зі своєю невеликою групою аристократичних менеджерів у Генеральних Штатах [див.: 15, с. 17]. Ця ситуація погіршилася ще більше, коли йому довелося проводити довгі періоди в польових умовах як головнокомандувач, протягом якого він не міг особисто керувати справами в Гаазі. Його здоров'я незабаром погіршилося, що також зменшило його

ефективність як політичного та військового лідера. Тому режим, залежно від особистих якостей Моріса як фактичного диктатора, опинився під нестерпним тиском.

Таким чином, у період до смерті Моріса в квітні 1625 року стратегічне та військове становище Республіки також погіршилося. Їй довелося збільшити постійну армію до 48 000 чоловік у 1622 році, щоб утримати оборонне кільце фортець, тоді як Іспанія одночасно збільшила армію Фландрії до 60 000 чоловік. Це створило велике навантаження на фінанси Республіки в той час, коли податкові ставки вже були небезпечно високими. Водночас у республіки не було іншого виходу, як фінансово підтримувати німецькі протестантські сили, що руйнувалися. З цієї причини голландці заплатили за армію графа Ернста фон Мансфельда, яка ховалася на голландському кордоні у Східній Фрісландії після поразки від іспанських та імперських військ; сподівалися, що таким чином вдасться уникнути повного оточення Республіки. Деякий час республіка покладала надію на Крістіана Молодшого Брауншвейгського [див.: 7, с. 8]. Проте його фінансована голландцями армія була розгромлена під Штадтлоном, поблизу голландського кордону, силами Католицької ліги під проводом Тілли в серпні 1623 року. Ця невдача вимагала посилення голландської лінії Ейссел. Спінола не скористався новою ситуацією, занурений у самовдоволення постійними прихильниками миру Моріса, але розпочав облогу Бреди в серпні 1624 р. Тим часом 10 червня 1624 р. Голландська республіка підписала Комп'єнський договір (1624 р.) з Людовиком XIII, королем Франції, в якому останній погодився підтримати голландські військові зусилля щорічною субсидією в мільйон гульденів (7% військового бюджету Нідерландів).

Незважаючи на те, що Іспанія зайняла оборонну позицію, економічна війна була посилена таким чином, що довелося до справжньої облоги Республіки в цілому. По-перше, посилилася морська війна. Іспанський флот турбував голландське судноплавство, якому доводилося плисти через Гібралтарську протоку до Італії та Леванту, що змушувало голландців плисти в конвоях з

морським супроводом [див.: 6, с. 8]. Витрати на це понесли купці у формі спеціального податку, який використовувався для фінансування голландського флоту, але це збільшило тарифи на судноплавство, які голландці повинні були стягувати, а їхні премії морського страхування також були вищими, таким чином зменшуючи голландське судноплавство змагальний. Іспанія також збільшила присутність свого військово-морського флоту в голландських рідних водах у формі армади Фландрії та великої кількості каперів, Дюнкеркерів, які базувалися в Південних Нідерландах. Незважаючи на те, що ці іспанські військово-морські сили були недостатньо сильними, щоб заперечити голландську морську перевагу, Іспанія провела дуже успішну бойову боротьбу, особливо проти голландського промислу оселедця, незважаючи на спроби голландців заблокувати фламандське узбережжя.

Заходи економічної війни Іспанії були ефективними в тому сенсі, що вони пригнічували економічну активність у Нідерландах, тим самим зменшуючи фінансові ресурси Нідерландів для фінансування війни, а також структурно змінюючи європейські торгові відносини, принаймні до кінця війни, після яку вони повернули на користь голландців. Нейтральні країни виграли, але як голландські, так і іспанські території постраждали економічно, хоча й не однаково, оскільки деякі промислові регіони виграли від штучного обмеження торгівлі, що мало протекціоністський ефект. Текстильна промисловість «нових драпіровок» у Голландії назавжди поступилася своїм конкурентам у Фландрії та Англії, хоча це було компенсовано переходом на дорожчу високоякісну вовну. Тим не менше, економічного тиску та спричиненого ним спаду торгівлі та промисловості було недостатньо, щоб поставити Республіку на коліна. На це було кілька причин. Зафрахтовані компанії, Об'єднана Ост-Індська компанія (VOC) і Голландська Вест-Індська компанія (WIC), забезпечили зайнятість у досить великому масштабі, щоб компенсувати спад в інших формах торгівлі, і їхня торгівля принесла великі доходи [див.: 47, с. 8]. Постачання армій як у

Нідерландах, так і в Німеччині виявилось благом для сільськогосподарських районів внутрішніх голландських провінцій.

Тим часом імперські сили зросли в Німеччині після початкової невдачі після втручання Крістіана IV Датського у війну в 1625 році. І данці, і Мансфельт зазнали поразки в 1626 році, і Католицька ліга окупувала північні німецькі землі, які до цього часу діяли як буферна зона для Республіки. Деякий час у 1628 році вторгнення в східну частину республіки здавалося неминучим. Однак відносна могутність Іспанії, головного гравця в громадянській війні в Німеччині, швидко падала [див.: 25, с. 20]. До квітня 1629 року армія штатів нараховувала 77 000 солдатів, що вдвічі менше, ніж армія Фландрії на той момент. Це дозволило Фредеріку Генрі зібрати мобільну армію чисельністю 28 000 осіб (інші війська використовувалися в постійних гарнізонах Республіки) і інвестувати Гертогенбос. Під час облоги цього стратегічного міста-фортеці імперські та іспанські союзники розпочали диверсійну атаку з німецької лінії Ейссел. Перетнувши цю річку, вони вторглися в центр Голландії, дійшовши до міста Амерсфорт, яке негайно здалося. Генеральні штати, однак, мобілізували громадянське ополчення та стягнули гарнізонні війська з фортець по всій країні, зібравши армію, яка на піку надзвичайної ситуації налічувала не менше 128 000 військових. Це дозволило Фрідріху Генрі тримати облогу Гертогенбоса. Коли голландські війська зненацька захопили іспанську фортецю Везель, яка була основною іспанською базою постачання, це змусило загарбників відступити до Ейсселя. У вересні 1629 року Гертогенбос здався Фрідріху Генрі [див.: 19, с. 14]. Це місто, найбільше в північній частині Брабанту, вважалось неприступним для нападу. Її втрата стала серйозним ударом для іспанців. За словами Ізраїлю (1998), падіння Гертогенбоса стало «нищівним ударом по престижу Іспанії» і було «епохальним» через той факт, що вперше за всю війну голландці, як виявилось, користувалися загальною стратегічною перевагою. перевага. Ця подія змусила Філіпа IV відмовитися від своїх міністрів і запропонувати безумовне перемир'я, яке було відхилено.

Нарешті, у 1632 році Фредеріку Генрі дозволили завдати значного удару, розпочавши кампанію на Маасі, в кліщах підготувавшись до завоювання великих міст Південних Нідерландів [див.: 14, с. 21]. Початковим кроком у його наступі було змусити Генеральні штати неохоче опублікувати (попри заперечення радикальних кальвіністів) прокламацію, яка обіцяла, що вільне сповідання католицької релігії буде гарантовано в місцях, які голландська армія завоює того року. Мешканцям Південних Нідерландів було запропоновано «скинути ярмо іспанців». Ця пропаганда виявилася б дуже ефективною. Фрідріх Генріх тепер вторгся в долину Маасу з 30 000 війська. Він швидко взяв Венло , Рурмонда та Сіттарда . Як і було обіцяно, католицькі церкви та духовенство залишилися байдужими. Потім, 8 червня, він обложив Маастрихт [див.: 7, с. 8]. Відчайдушні зусилля іспанських та імперіалістичних сил звільнити місто провалилися, і 20 серпня 1632 року Фредерік Генрі підняв свої шахи , пробивши стіни міста. Через три дні вона капітулювала. Тут також дозволялося залишатися католицькій релігії.

До червня 1633 переговори були на межі зриву. У голландській політиці відбулися зміни, які виявилися доленосними для Республіки. Фредерік Генрі, відчуваючи, що переговори ні до чого не ведуть, запропонував поставити ультиматум іншій стороні прийняти голландські вимоги. Однак він втратив підтримку «партії миру» в Голландії на чолі з Амстердамом. Ці регенти хотіли запропонувати подальші поступки для досягнення миру. Партія миру взяла гору в Голландії, вперше з 1618 року протистоявши штатгальтеру та контрремонстрантам. Фредеріку Генрі, однак, вдалося заручитися підтримкою більшості інших провінцій і тих, хто проголосував 9 грудня 1633 року (відмінивши Голландію та Оверейсел) за розірвання переговорів. Незважаючи на завоювання фортець уздовж Маасу, спроби голландців у наступні роки напасти на Антверпен і Брюссель зазнали невдачі. Голландці були розчаровані відсутністю підтримки, яку вони отримали від південного населення.

Повстання в Португалії та Каталонії, обидва в 1640 році, помітно послабили позиції Іспанії [див.: 9, с. 21]. Відтепер Іспанія намагатиметься почати мирні переговори. Штатгальтер спочатку відхилив їх, не бажаючи поставити під загрозу союз із Францією. Корнеліс Муш, як грифієр Генеральних штатів, перехопив усю кореспонденцію, яку уряд Брюсселя намагався надіслати до Штатів на цю тему (і отримав щедрю винагороду за ці зусилля від французів). Фредерік Генрі також мав внутрішній політичний мотив, щоб відвернути прихильників миру. Режим, який було засновано Морісом після його перевороту в 1618 році, залежав від вихолощення Голландії як центру влади. Поки Голландія була розділена, штатгальтер панував. Фрідріх Генріх також залежав у своїй зверхності від розділеної Голландії [див.: 17, с. 69]. Тому спочатку (до 1633 р.) він підтримував слабших поміркованих проти контрремонстантів у Голландських штатах. Коли після 1633 року помірковані здобули гору, він перейшов на підтримку контрремонстрантів і партії війни. Ця політика «розділяй і володарюй» дозволила йому досягти монархічної позиції майже в Республіці. Він навіть зміцнив її, коли після смерті Гендрика Казимира позбавив сина останнього Вільгельма Фредеріка, принца Нассау-Дітца, штатгальтерства Гронінгена та Дренте в непристойній інтризі. Вільям Фрідріх отримав лише штатгальтер Фрісландії, а Фредерік Генрі після 1640 року був штатгальтером в інших шести провінціях.

Але ця позиція була надійною лише до тих пір, поки Голландія залишалася розділеною. Після 1640 р. опозиція війні дедалі більше об'єднувала провінцію. Причиною, як часто в історії республіки, були гроші: голландські регенти дедалі більше не бажали, зважаючи на зменшення загрози з боку Іспанії, фінансувати величезну військову установу, створену штатгальтером після 1629 року. Ця велика армія мала, крім того, принесли меншу віддачу: у 1641 році був захоплений лише Геннеп. Наступного року Амстердам домігся скорочення чисельності армії з понад 70 000 до 60 000, незважаючи на заперечення штатгальтера.

Голландські регенти продовжували свої спроби зменшити вплив штатгальтера, зламавши систему таємних безогнів у Генеральних штатах. Це допомогло вирвати вплив у фаворитів штатгальтера, які домінували в цих комітетах. Це була важлива подія в контексті загальних мирних переговорів, які головні учасники Тридцятилітньої війни (Франція, Швеція, Іспанія, імператор і Республіка) розпочали в 1641 році в Мюнстері та Оснабрюку. Розробка інструкцій для нідерландської делегації викликала бурхливі дебати, і Голланд подбав про те, щоб їй не заборонили їх формулювання. Голландські вимоги, які врешті-решт були узгоджені, були: поступка Іспанією всього округу Мейерій; визнання голландських завоювань в Індії (як на Сході, так і на Заході); постійне закриття торгівлі з Шельди в Антверпен; тарифні пільги у фламандських портах; скасування торгового ембарго Іспанії.

Таким чином, результатом став Мюнстерський мир 1648 року, який підтвердив більшість домовленостей, уже досягнутих перемир'ям 1609 року. За Мюнстерським миром (15 травня 1648 р.) Габсбурзькі Нідерланди були розділені на дві частини, причому північні Нідерланди, де домінували протестанти, стали Голландською республікою, незалежною від Іспанської та Священної Римської імперій, тоді як південні Нідерланди, де домінували католики, залишалися під контролем Суверенітет Іспанських Габсбургів.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу джерел та літератури нам вдалось:

1. Систематизувавши та вивчивши обрані джерела, продемонструвати необхідність та актуальність проведення дослідження боротьби Нідерландів за незалежність (1566-1648 рр.), що мала далекосяжні військові, політичні, соціально-економічні, релігійні та культурні наслідки для Нідерландів, Іспанської імперії, Священної Римської імперії, а також інших регіонів Європи та заморських європейських колоній.
2. Визначити, на які етапи хронологічно можна поділити Вісімдесятилітню війну, з'ясувати та описати причини, мотиви та передумови для кожного з них та відповідні наслідки кожного з історичних етапів боротьби, що ставали у свою чергу наступним етапом повстання.
3. З'ясувати, особливості розглянутого конфлікту, які полягали в тому, що участь брали не лише солдати, а й цивільні особи на всіх рівнях суспільства, оскільки повстання та його придушення були зосереджені в основному навколо питань свободи віросповідання та оподаткування. Іншим фактором було те, що непопулярність іспанської армії, яка існувала ще до початку повстання, посилилася, коли на ранній стадії війни іспанські війська навмисно розграбували кілька міст після того, як здалися; це було зроблено як практика, щоб залякати інші повстанські міста, щоб вони здалися.
4. За допомогою бази, сформованої переліченими вище кроками, окреслити політичні наслідки у Європі: повстання голландців проти свого законного суверена, найбільш яскраво проілюстроване в Акті про зречення (1581 р.), означало, що суверен міг бути скинутий населенням, якщо існувала згода, що він не виконав свій Богом даний обов'язок. Цей акт голландців поставив під сумнів концепцію божественного права королів і зрештою призвів до утворення Голландської республіки. І Нідерландська

Республіка, і Стара Швейцарська Конфедерація отримали незалежність не тільки від своїх попередніх Габсбургів, а й від Священної Римської імперії. Крім того, певні повноваження, надані імператором Фердинандом III, були позбавлені його та надані правителям імперських держав, включаючи вибір державної релігії. Католиків і протестантів було визнано рівними перед законом, а кальвінізм отримав юридичне визнання як офіційна релігія. Правителям дозволялося обирати католицизм, лютеранство чи кальвінізм. 1 січня 1624 року було визначено як нормативну дату для визначення домінуючої релігії в державі. Усе церковне майно було відновлено до стану 1624 р. Християнам, які проживали в князівствах, де їхня конфесія не була встановленою церквою, було гарантовано право сповідувати свою віру приватно, а також публічно у відведені години. Незалежність Голландської Республіки, яка практикувала віротерпимість, також забезпечила безпечний притулок для європейських євреїв.

Таким чином, здійснений в запропонованій дипломній роботі опис та аналіз боротьби Нідерландів за незалежність показав передумови революції, проаналізував її хід та проілюстрував військові, політичні та соціально-економічні наслідки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Anderson J. L. Climatic Change, Sea-Power and Historical Discontinuity: The Spanish Armada and the Glorious Revolution of 1688. *The Great Circle*, 1983, Vol. 5, No. 1, pp. 13–23. <http://www.jstor.org/stable/41562423> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Barth J. Monetary Upheaval, Recovery, and the Dutch Infiltration, 1640–1659. *The Currency of Empire: Money and Power in Seventeenth-Century English America*, Cornell University Press, 2021, pp. 72–103. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctv310vm4m.6> (дата звернення: 28.03.2024).
3. Beardslee J. W. The Dutch Reformed Church and the American Revolution. *Journal of Presbyterian History (1962-1985)*, 1976, Vol. 54, No. 1, pp. 165–81, <http://www.jstor.org/stable/23327591> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Cook H. J. *Matters of Exchange: Commerce, Medicine, and Science in the Dutch Golden Age*. New Haven: Yale University Press, 2007, 527 p.
5. Cruz L. The 80 Years' Question: The Dutch Revolt in Historical Perspective. *History Compass*. 2007. Vol. 5, No. 3, pp. 914–934.
6. Cruz L. Turning Dutch: Historical Myths in Early Modern Netherlands. *The Sixteenth Century Journal*, 2008. Vol. 39, No. 1, pp. 3–22. <http://www.jstor.org/stable/20478749> (дата звернення: 10.04.2024).
7. Degroot D. 'Never Such Weather Known in These Seas': Climatic Fluctuations and the Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century, 1652-1674. *Environment and History*, 2014, Vol. 20, No. 2, 2014, pp. 239–73. <http://www.jstor.org/stable/43298544> (дата звернення: 25.03.2024).
8. Duke A., Posters, Pamphlets and Prints: The Ways of Disseminating Dissident Opinions on the Eve of the Dutch Revolt, *Dutch Crossing*, 2004, Vol. 27, pp. 23–44.

9. Esser R. The Diamond of the Netherlands: Histories of Antwerp in the Seventeenth Century. *Netherlands Yearbook for History of Art*, 2014, Vol. 64, pp. 348–69. <http://www.jstor.org/stable/43884405> (дата звернення: 28.03.2024).
10. Fritschy W. A 'Financial Revolution' Reconsidered: Public Finance in Holland during the Dutch Revolt, 1568-1648. *The Economic History Review*. 2003. Vol. 56, No. 1, pp. 57-89. URL: <http://www.jstor.org/stable/3698754>. (дата звернення: 10.04.2024).
11. Gales B. A Dutch Revolution: Natural Gas in the Netherlands. *Perspectives*, 2013, No. 2, pp. 83–90. <http://www.jstor.org/stable/26240499> (дата звернення: 28.03.2024).
12. Gelderblom O., Joost J. Public Finance and Economic Growth: The Case of Holland in the Seventeenth Century. *The Journal of Economic History*, 2011, Vol. 71, No. 1, pp. 1–39. <http://www.jstor.org/stable/23018270> (дата звернення: 28.03.2024).
13. Geoffrey P. Why Did the Dutch Revolt Last Eighty Years? *Transactions of the Royal Historical Society*, 1976, Vol. 26, pp. 53–72. <https://doi.org/10.2307/3679072> (дата звернення: 25.03.2024).
14. Glete J. War and the State in Early Modern Europe. Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-Military States, 1500–1660. Routledge, 2002, 236 p., ISBN 0415226457.
15. Goldgar J. Tulipmania: Money, Honor, and Knowledge in the Dutch Golden Age. Chicago: Chicago University Press, 2007, 289 p.
16. Goose N., Henk L. Almshouses in England and the Dutch Republic circa 1350-1800: A Comparative Perspective. *Journal of Social History*, 2012, Vol. 45, No. 4, 2012, pp. 1049–73. <http://www.jstor.org/stable/41678950> (дата звернення: 12.03.2024).
17. Goose N., Looijesteijn H. Almshouses in England and the Dutch Republic circa 1350-1800: A Comparative Perspective. *Journal of Social History*, 2012, Vol. 45, No. 4, pp. 1049–73. <http://www.jstor.org/stable/41678950> (дата звернення: 22.03.2024).

18. Gutmann M. P. The Origins of the Thirty Years' War. *The Journal of Interdisciplinary History*, 1988, Vol. 18, No. 4, pp. 749–70. <https://doi.org/10.2307/204823> (дата звернення: 10.04.2024).
19. Hanus J. Real Inequality in the Early Modern Low Countries: The City of 's-Hertogenbosch, 1500—1660. *The Economic History Review*, 2013, Vol. 66, No. 3, pp. 733–56. <http://www.jstor.org/stable/42922020> (дата звернення: 28.03.2024).
20. Hetty W. W., et al. Early 18th Century Uprisings in the Low Countries: Prelude to the Democratic Revolution. *History Workshop*, 1983, No. 15, pp. 95–116. <http://www.jstor.org/stable/4288461> (дата звернення: 21.03.2024).
21. Israel J. Conflict of Empires: Spain and the Netherlands 1618-1648. *Past & Present*, 1977, No. 76, pp. 34–74, <http://www.jstor.org/stable/650409> (дата звернення: 18.04.2024).
22. Israel J. Dutch Primacy in World Trade, 1585–1740. Clarendon Press. 1989, 357 p. ISBN 0198211392.
23. Israel J. Empires and Entrepôts: The Dutch, the Spanish Monarchy, and the Jews, 1585–1713. Continuum International Publishing Group, 1990, 687 p. ISBN 1-85285-022-1.
24. Israel J. The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806. Oxford: Clarendon Press, 1995, 248p., ISBN 0-19-873072-1.
25. Jensen L. Hispanophobia and Hispanophilia in the Netherlands: Continuities and Ruptures in the Nineteenth Century. *Literary Hispanophobia and Hispanophilia in Britain and the Low Countries (1550-1850)*, ed. by Yolanda Rodríguez Pérez, Amsterdam University Press, 2020, pp. 235–54. <http://www.jstor.org/stable/j.ctvvh86ft.13> (дата звернення: 25.03.2024).
26. Koenigsberger H. G. Monarchies, States Generals and Parliaments. The Netherlands in the fifteenth and sixteenth century. Cambridge University Press, 2007, 369 p., ISBN 978-0521044370.

27. Lesger C. *The Rise of the Amsterdam Market and Information Exchange: Merchants, Commercial Expansion and Change in the Spatial Economy of the Low Countries, c. 1550-1630*. Aldershot: Ashgate, 2006, 412 p.
28. Lovett A. The General Settlement of 1577: An Aspect of Spanish Finance in the Early Modern Period. *The Historical Journal*, 1982, Vol. 25, No. 1, pp. 1–22. <http://www.jstor.org/stable/2638804> (дата звернення: 27.03.2024).
29. Marek V. de B. A. Alessandro Farnese: Prince of Parma: Governor-General of the Netherlands (1545–1592): v. II. Los Angeles: MJV Enterprises, ltd., inc., 2020, 524 p., ISBN 979-8687563130.
30. McHugh F. J. Eighty years of war gaming. *Naval War College Review*, 1969, Vol. 21, No. 7, pp. 88–90. <http://www.jstor.org/stable/44641083> (дата звернення: 26.03.2024).
31. Parker G. *The Army of Flanders and the Spanish Road 1567–1659: The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries' Wars* (2004 ed.). Cambridge University Press, 1972, p. 221. ISBN 978-0521543927.
32. Parker G. Spain, Her Enemies and the Revolt of the Netherlands 1559-1648. *Past & Present*, 1970, No. 49, pp. 72–95. <http://www.jstor.org/stable/650208> (дата звернення: 21.03.2024).
33. Polišíenský J. V. The Thirty Years' War. *Past & Present*, 1954, No. 6, pp. 31–43. <http://www.jstor.org/stable/649813> (дата звернення: 28.03.2024).
34. Poulain M., Wim D. C. Exploring an Archaeology of the Dutch War of Independence in Flanders, Belgium. *International Journal of Historical Archaeology*, 2015, Vol. 19, No. 3, pp. 623–46. <http://www.jstor.org/stable/24572805> (дата звернення: 27.03.2024).
35. Renaud A. Printing for Central Authorities in the Early Modern Low Countries (15th–17th Centuries). *Print and Power in Early Modern Europe (1500–1800)*, edited by Nina Lamal et al., Brill, 2021, pp. 64–85. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv1v7zbf2.8> (дата звернення: 22.03.2024).

36. Rowen H. H. The Dutch Revolt: What Kind of Revolution? *Renaissance Quarterly*, 1990. Vol. 43, No. 3, pp. 570–90, <https://doi.org/10.2307/2862560> (дата звернення: 28.03.2024).
37. Shadid W. A. The Integration of Muslim Minorities in the Netherlands. *The International Migration Review*, 1991, Vol. 25, No. 2, pp. 355–74. <https://doi.org/10.2307/2546292> (дата звернення: 28.03.2024).
38. Sluiter E. The Dutch Archives and American Historical Research. *Pacific Historical Review*, 1937, Vol. 6, No. 1, pp. 21–35, <https://doi.org/10.2307/3634104> (дата звернення: 18.03.2024).
39. Stronks E. Literature and the Shaping of Religious Identities: The Case of the Protestant Religious Emblem in the Dutch Republic. *History of Religions*, 2010, Vol. 49, No. 3, pp. 219–53. <https://doi.org/10.1086/651990> (дата звернення: 28.03.2024).
40. Swart E. ‘The Field of Finance’: War and Taxation in Holland, Flanders, and Brabant, 1572—85. *The Sixteenth Century Journal*, 2011, Vol. 42, No. 4, pp. 1051–71. <http://www.jstor.org/stable/23210623> (дата звернення: 28.03.2024).
41. Thompson J. D. A. The Beggars’ Badges and the Dutch Revolt. *The Numismatic Chronicle* (1966-), 1972, Vol. 12, pp. 289–94, <http://www.jstor.org/stable/42666353> (дата звернення: 26.03.2024).
42. Tracy J. D. *Holland under Habsburg Rule, 1506-1566: The Formation of a Body Politic*. Berkeley: University of California Press, 1990, 217 p.
43. Tracy J. D. *The Founding of the Dutch Republic: War, Finance, and Politics in Holland, 1572-1588*. Oxford: Oxford University Press, 2007, 234 p.
44. Tracy J. D. *The Low Countries in the Sixteenth Century: Erasmus, Religion and Politics, Trade and Finance*. Aldershot: Ashgate/Variorum, 2005, 145 p.
45. van Bath B. H. S. Historical Demography and the Social and Economic Development of the Netherlands. *Daedalus*, 1968, Vol. 97, No. 2, pp. 604–21. <http://www.jstor.org/stable/20023831> (дата звернення: 28.03.2024).

46. van der Lem A. *Revolt in the Netherlands: The Eighty Years War, 1568–1648*. London: Reaktion Books, 2019, 243 p. ISBN 978-1789140880.
47. van Gelderen, M. *The Political Thought of the Dutch Revolt 1555–1590*. Cambridge University Press, 2002, 258 p., ISBN 0521891639.
48. van Nederveen M. E. Market Wage or Discrimination? The Remuneration of Male and Female Wool Spinners in the Seventeenth-Century Dutch Republic. *The Economic History Review*, 2010, Vol. 63, No. 1, pp. 165–86. <http://www.jstor.org/stable/27771574> (дата звернення: 24.03.2024).
49. van Nederveen M. E., Ariadne S. Between Wage Labor and Vocation: Child Labor in Dutch Urban Industry, 1600-1800. *Journal of Social History*, 2008, Vol. 41, No. 3, pp. 717–36. <http://www.jstor.org/stable/25096529> (дата звернення: 28.03.2024).
50. Waxman M. C. Strategic Terror: Philip II and Sixteenth-Century Warfare. *War in History*, 1997, Vol. 4, No. 3, pp. 339–47. <http://www.jstor.org/stable/26004392> (дата звернення: 27.03.2024).
51. Wee H. *The Growth of the Antwerp Market and the European Economy (14th-16th Centuries)*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1963, 528 p.
52. Wielema M. R. *The March of the Libertines. Spinozists and the Dutch Reformed Church (1660-1750)*. Hilversum: Verloren, 2004, 251 p.
53. Wilson P. *Europe's Tragedy: A History of the Thirty Years War*. Allen Lane, 2009, 325 p. ISBN 978-0713995923.
54. Wiste R. Reckoning the Revolt on *Rekenpenningen*: Old Testament Jetons of the Eighty Years' War. *The Rijksmuseum Bulletin*, 2019, Vol. 67, No. 2, pp. 122–41. <https://www.jstor.org/stable/26675867> (дата звернення: 24.03.2024).